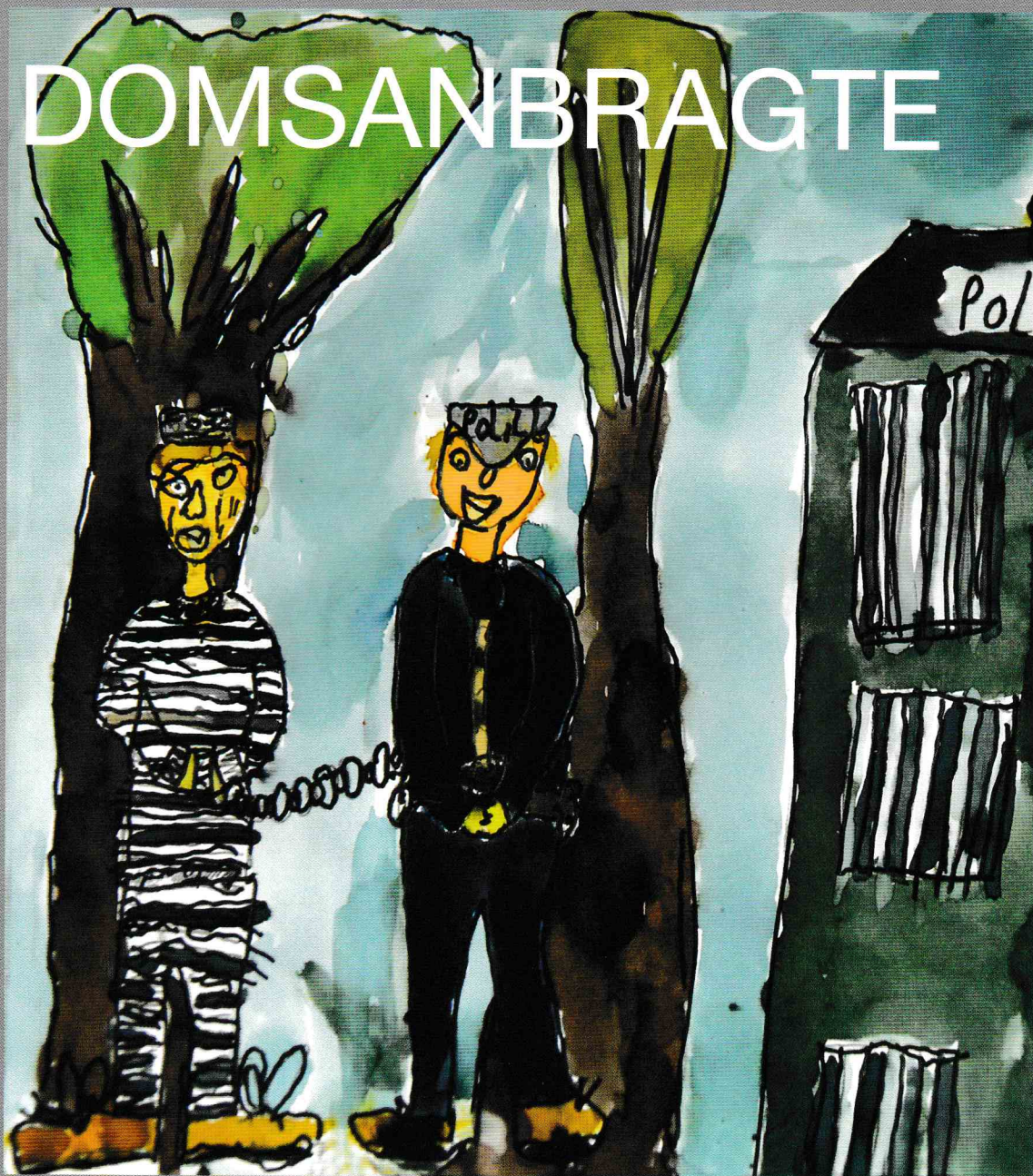

ViPU Viden

om psykiatri og udviklingshæmning

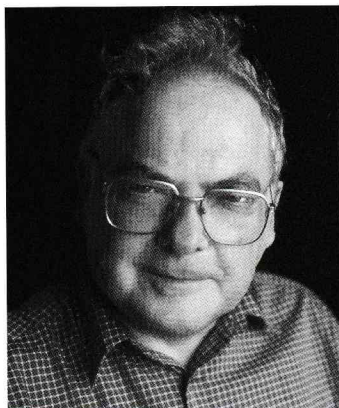
TEMA

DOMSANBRAGTE

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

8. årgang · Nr. 3 · 2006

*Kurt Sørensen,
overlæge og leder af
Center for Oligofreni-psykiatri*

Ansvar

I Danmark straffer vi ikke udviklingshæmmede mennesker, der har begået noget kriminelt. Den filosofiske tanke, der ligger bag dette princip, er, at straf forudsætter, at den strafskyldige kan drages til ansvar for sin handling. I den jødisk/kristne kulturkreds har det været opfattelsen, at ansvar forudsætter, at man kan overskue konsekvenserne af de handlinger, man foretager. Det mener man ikke, mennesker med udviklingshæmning kan, lige så lidt som f.eks. børn under 15 år.

Det betyder ikke, at samfundet er afskåret fra at beskytte sig mod mennesker, der ikke kan straffes, men som alligevel er farlige for retssikkerheden. Det kan dreje sig om mennesker med tilbøjelighed til brandstiftelse eller til at begå seksuelle overgreb for at nævne et par de store grupper.

Den type mennesker findes på en del institutioner, der modtager domfældte udviklingshæmmede, og det er en stor pædagogisk udfordring at hjælpe disse mennesker tilbage i samfundet.

Vi håber, at dette nummer af Vipu Viden kan give nye impulser og inspiration.

God læselyst.

Udgives af

Center for Oligofreni-psykiatri
Skovagervej 2 · 8240 Risskov
Telefon 77 89 29 90
Telefax 77 89 29 99
E-mail: videnscenter@oligo.dk
www.euromind.com
www.oligo.dk

Bladet udkommer 4 gange om året.
Årsabonnement: 150,- kr

Ansvarshavende redaktør

Overlæge Kurt Sørensen

Redaktion

Mette Egelund Olsen
Hanne Engelstoft
Dorte Eifer
Søren Kristoffersen
Fotos: Hanne Engelstoft

Grafik og layout

Søren Kristoffersen
Hanne Engelstoft

Illustrationer

Atelier Karavana,
Forside: Bodil Schou
Bagside: Bodil Schou

Kopiering kun tilladt på institutioner, der har indgået aftale med Copy-Dan, og kun indenfor de i aftalen nævnte rammer.

Tryk

DeFacto AS
ISSN 1399-7475

VIPU Viden påtager sig intet ansvar for manuskripter m.m. som er indsendt uopfordret. Synspunkter, der udtrykkes af gæsteskrivere, interviewede o.l., dækker ikke nødvendigvis bladets holdninger.

Tvangslidelser hos udviklingshæmmede	4
Kursus i sorg og krise - en god idé!	7
Psyriske lidelser er udbredt blandt udviklingshæmmede med dom	8
Når ingen straf er straffen	10
Et sted du kan føle dig sikret	14
Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede	18
Hvem skal have Oligosprisen?	20
Det handler om at ville håndtere konflikter	21
Samtaler for livet	24
Sentral fagenhet for tvungen omsorg	26
Åben anbringelse	30
Aldring og demens hos udviklingshæmmede	31
Sødisbakke kan blive et stort center	32
Ny forstander på Sødisbakke	33
Bro mellem videnskab, politik og praksis	34
Bogomtaler	35

Tvangslidelser hos udviklingshæmmede

Af informationsmedarbejder Dorte Eifer
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Den 8. og 9. maj 2006 afholdt Videnscentret kursus om OCD (obsessive compulsive disorder) - Tvangslidelser og psykiske lidelser hos mennesker med autisme og udviklingshæmning med oplæg af specialpsykolog Nils Øivind Offernes og cand. san. Trine Lise Bakken. Artiklen er baseret på Nils Øivind Offernes foredrag om tvangslidelser. Han er ansat ved Ullevål Universitetssykehus i Oslo og arbejder i Habiliteringstjenesten i Dikemark med bl.a. hjemmebesøg og personalevejledning.

Årsager til tvangslidelse er forskellig fra person til person, da lidelsen kan stamme fra biologiske faktorer, bivirkning af medicin, infektioner og hjerneskader som påvirker hjernen, psykologiske forhold eller slet og ret grundlæggende personlighedstræk.

Hvad er tvangslidelse?

Måske har tanken om at køre bilen i grøften eller at kaste dig ud fra store højder fløjet igennem hovedet i et kort sekund? Det er ganske normalt at tænke sådan. En tvangslidelse derimod er kendetegnet ved tanker og impulser, som er stadigt tilbagevendende og trænger sig på mod personens vilje og har et tilsyneladende irrationelt indhold. Trangen til at udføre adfædsritualer eller mentale ritualer opstår for at reducere en følelse af angst og ubehag.

Tvangshandlingen skaber ro, men uroen kommer igen og igen, og så opstår behovet for gentagelse for på ny at skabe ro. Dermed bliver løsningen på uroen til selve problemet, fordi gentagelserne kan være af så hyppig karakter, at det bliver uendeligt plagsomt for per-

sonen. Forekomsten af tvangslidelser i normalbefolkningen er 1-2%, mens tallet hos udviklingshæmmede mennesker antages at være højere.

Tvangshandlinger og tvangstanker er meget generende for personen, der lider af det, men også for personale og pårørende omkring udviklingshæmmede mennesker kan det være en kilde til stor irritation og frustration. Og hvad kan man så gøre for et menneske, der udfører handlinger eller har tanker, der er blevet et kronisk fastlåst og forstyrrende mønster i hverdagen? Kan man svare ja til nogle af følgende spørgsmål, er der muligvis tale om en behandlingskrævende tvangslidelse:

- Har personen ritualer eller adfærd, som virker, som om det bare må udføres?
- Har personen tanker, snak eller anden adfærd, som gentager sig igen og igen?
- Bliver personen irriteret eller urolig, hvis man prøver at afbryde adfærden?
- Anstrenger personen sig for at fortsætte adfærden, selvom man

prøver at aflede og afbryde handlingerne?

- Fremviser personen tydelige tegn på ubehag eller angst?

Behandling

Nils Øivind Offernes fortalte på kurset, at man i Norge arbejder med behandling af tvangslidelser på følgende måde: I første omgang udredes problematikken af en psykolog. Psykologen udarbejder i samarbejde med patienten og patientens netværk en beskrivelse af symptomerne. Hvad er det patienten er bange for? Hvad er logikken i lidelsen? Hvad er konsekvenserne af tankerne eller handlingerne? Udredningen omfatter også en beskrivelse af patientens familieforhold, ligesom motivationen for behandling også klarlægges. Behovet for behandling vurderes bl.a. ud fra hvor lang tid, der bruges på handlingerne, hvor stor påvirkningen er på dagligdagen, graden af kontrol og graden af modstand, og hvor stor oplevelsen af ubehag er. Der er specielle udfordringer ved behandlingen af udviklingshæmmede mennesker:

- Diagnosen må i højere grad stilles ud fra ydre observerbar adfærd
- Motivationen for behandling er måske ikke til stede
- Manglende indsigt i koblingen mellem tvangstanker og handlinger
- Vanskelighed ved at identificere tvangstanker
- Øget forekomst af stereotyp og repeterende adfærd
- Øget forekomst af selvskadning

- Marginal mestring (mindre evne til at lære strategier for at mestrelidelsen)
- Øget komorbiditet (optræden af flere sygdomme samtidigt)

ERP-behandling

Når udredningen er tilendebragt og en tvangslidelse er blevet diagnosticeret, kan behandlingen indledes. I Norge har man gode erfaringer med behandlingsformen ERP-behandling (eksponering og responsprævention), som indebærer, at man udsætter personen for det, som er farligt, fx at røre dørhåndtaget UDEN at måtte vaske hænder bagefter. Ved en sådan form for eksponering arbejder man med personens angst. Dette forudsætter en meget høj grad af motivation hos patienten, da det er meget angstprovokerende, når den handling, der plejer at genoprette roen, ikke må udføres. Det er en behandling, der kun kan udføres i samarbejde med specialister. Man træner ofte, og gerne med et lidt mere krævende niveau end det man ønsker at opnå som slutresultat. Eksponeringen øges gradvist afhængig

af mestringen. Når personen erfarer, at det er muligt at udsætte sig for det farlige UDEN at ritualer/handlingen gennemføres, så vil kroppen over tid vænne sig til den "farlige" stimuli. Samtidig bryder man forholdet mellem adfærd og forstærkende stimuli - det vil sige, når man undertrykker trangen til tvangsadfærden, så aftager trangen faktisk, i og med at adfærden ikke udføres.

Case 1

En mand på 45 år med let udviklingshæmning og epilepsi, flytter i egen lejlighed efter at have boet på institution i mange år. Han begynder at bruge meget lang tid på de fleste faste aktiviteter, hans rutiner bliver fastlåst, og han frustreres og bliver aggressiv, hvis nogen forsøger at bremse ham i at udføre handlingerne. Hans problemer løses ved, at han får mere hjælp i dagligdagen, og hans trivsel bliver god igen. Han havde fået for store opgaver i forhold til, hvad han kunne klare.

Øvrig behandling

Kognitiv adfærdsterapi anvendes ofte sideløbende med eksponeringsbehandlingen for at opnå en bedre alliance med patienten og skabe en position, hvorfra eksponeringsbehandlingerne kan iværksettes. Adfærdsterapien er også medvirkende til at forebygge tilbagefald og tackle parallelle problemer. Derudover opfordrer Offernes til indlæring af

Case 2

En mand på 20 år med let udviklingshæmning har omfattende tvangstanke vedrørende genstande i hjemmet, som ikke må flyttes.

Familien har strukket sig langt, men magter ikke mere. Medikamentel behandling har været forsøgt.

Under ophold på psykiatrisk hospital indledes ERP-behandling, hvor genstande flyttes. Efterfølgende flytter den unge mand i egen lejlighed, hvor træning og nye rutiner indføres.

”uforenelige responser”. Med dette mener han fx afspændingstræning og åndedrætsøvelser. Man kan også prøve at erstatte tvangshandlingerne eller -tankerne med andre vaner eller aktiviteter. Som et led i de systematiske eksponeringsøvelser kan man også forstyrre de faste mønstre ved fx at udføre ritualerne ”galt”, forkorte ritualerne, udføre ritualerne langsommere eller overdrive ritualerne. Med eksperthjælp på sidelinjen.

Dobbeltdiagnose

Men hvor går grænsen? Kan behandlingen blive for indgribende i den enkeltes liv, så kuren reelt bliver værre end problemet? Det er vigtigt at være opmærksom på, at omfattende tiltag kan være svært indgribende og fremprovokere udadreagerende adfærd. Disse overvejelser må naturligvis vurderes sammen med personer, der har ekspertviden om tvangslidelser, men det er værd at understrege, at en tvangslidelse hos et udviklingshæmmet menneske kan behandles, når

Diagnosekriterier - F42

Tvangstanker eller -handlinger har været til stede de fleste dage i mindst to sammenhængende uger
Tvangstanker er:

- Personens egne tanker eller tilskyndelser.
- Tilbagevendende
- Ubehagelige
- Erkendes som overdrevne eller urimelige
- Søges afvist eller modstået
- Oplevelsen eller udførelsen er ikke lystbetonet

F42.0 Overvejende obsessiv tilstand
Hovedsagelig tvangstanker

F42.1 Overvejende kompulsiv tilstand
Hovedsagelig tvangshandlinger

F42.2 Blandet obsessiv-kompulsiv tilstand. Blandede tvangstanker og tvangshandlinger

F42.8 Andre obsessive-kompulsive tilstande

F.42.9 Obsessiv-kompulsiv tilstand, uspecificeret

diagnosen er stillet. Som personale og pårørende er det ligeledes vigtigt, at man husker på at udviklingshæmmede mennesker ligesom resten af befolkningen rammes af psykiske lidelser - og dermed har en dobbeltdiagnose - så tegnene på psykisk lidelse bliver tolket korrekt og ikke blot ses som en del af udviklingshæmningen.

Litteratur

Jarle Eknes: Tvangslidelser - forståelse, diagnostisering og behandling, Universitetsforlaget i Oslo, 2004.
Find information på nettet om lidelsen www.ocd-foreningen.dk
www.netpsykiater.dk/Htmsgd/ocd.htm

Kursus i sorg og krise:

- en god idé!

Af fotojournalist Hanne Engelstoft

Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Videnscenteret holder kurser i sorg og krise for ansatte, der arbejder med udviklingshæmmede mennesker. Kursusunderviser er psykolog Tove Svendsen, der har stor erfaring i arbejdet med udviklingshæmmede og igennem samtaleforløb har arbejdet konkret med sorg og krise.

Når man arbejder med udviklingshæmmede, er det vigtigt at vide, hvorfor deres adfærd måske ændrer sig og måske bliver uhensigtsmæssig. Hvordan handler man korrekt ud fra den adfærd, man observerer? Og hvordan hjælper man de udviklingshæmmede igennem kriser, der måske har eksisteret i mange år? Sådant lyder nogle af de spørgsmål som Tove Svendsen besvarer.

Kursus i Vejers

Denne gang er Tove Svendsen i Vejers, der ligger helt ude på Vestkysten, hvor to institutioner har indkaldt til to dages personalekursus, fest og socialt samvær. Til den seriøse del har man på institutionerne fået anbefalet Tove Svendsen, netop fordi hun har en stor praktisk erfaring, der ofte gør, at kursisterne føler, de kan relatere det, Tove kan fortælle om til den dagligdag og de problemer, de oplever ude på institutionerne.

Tove fortæller, at mange udviklingshæmmede har meget ubearbejdet sorg i deres liv, hvilket også kan betyde, at deres adfærd viser, at der er noget, der

er svært for dem. Mange af de udviklingshæmmede kan ikke sætte ord på deres følelser, men det er ikke ensbetydende med, at de ikke føler og er i besiddelse af følelser, de skal bare mere end andre have hjælp til at forstå, hvad det er de føler, og det er det, der ofte er arbejdet for medarbejderne på institutionerne.

Hun oplever ofte, at de udviklingshæmmede har ubearbejdet sorg, der gennem oplevelser i deres omgivelser, kan få sorgen til komme op til overfladen. Når det sker, kan den udviklingshæmmede reagere meget voldsomt, fordi de ikke selv forstår, hvad der gør, at de pludselig føler ubehag og bliver voldsomt kedede af det.

Følelsesliv

På bostederne sker det, man oplever, at en beboer dør. Det kan sætte en masse i gang hos de andre beboere, og derfor er det også vigtigt, at gennemføre en fælles proces på bostedet, så den enkelte føler sig dækket ind og har mulighed for at få plads til at sige farvel og give udtryk for sin sorg. Tove fortæller: "Alt hvad den udviklingshæmmede giver udtryk for er

relevant. Det handler ikke kun om, at de udviklingshæmmede skal lære. Vi skal som professionelle tage os af deres følelsesliv og hjælpe dem til forståelse af deres følelser. Det at kunne forstå sit følelsesliv, handler også om at forstå sig selv, og det er det, der kan sætte en udvikling i gang".

Sæt ord på

Mange udviklingshæmmede bliver angste i nye situationer, og ubearbejdet angst kan føre til depression, fortæller Tove. Hun kan også fortælle om, hvordan man kan hjælpe de udviklingshæmmede til at forstå sig selv og undgå, at de bliver angste eller deprimerede.

"Det er vigtigt at prøve at lære de udviklingshæmmede at sætte ord på det, de føler", mener hun.

Da kurset i "Sorg og krise" i Vejers nærmede sig sin afslutning, var en af medarbejderne, der er uddannet håndværker fremme og sige, at han synes, det var et super kursus, og han havde forstået hvert et ord, og han mente ikke det var enhver kursustlærer beskåret at få ham til det. Denne anbefaling er hermed givet videre!

Psykkiske lidelser er udbredt blandt udviklingshæmmede med dom

Af journalist Mette Egelund Olsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Han var svagt begavet. Lidt klodset. Han voksede op på landet og havde svært ved at begå sig socialt. Og så havde han enten begået en sædelighedsforbrydelse eller stiftet brand. Sådan var den typiske udviklingshæmmede med dom tidligere. Men billedet har ændret sig.

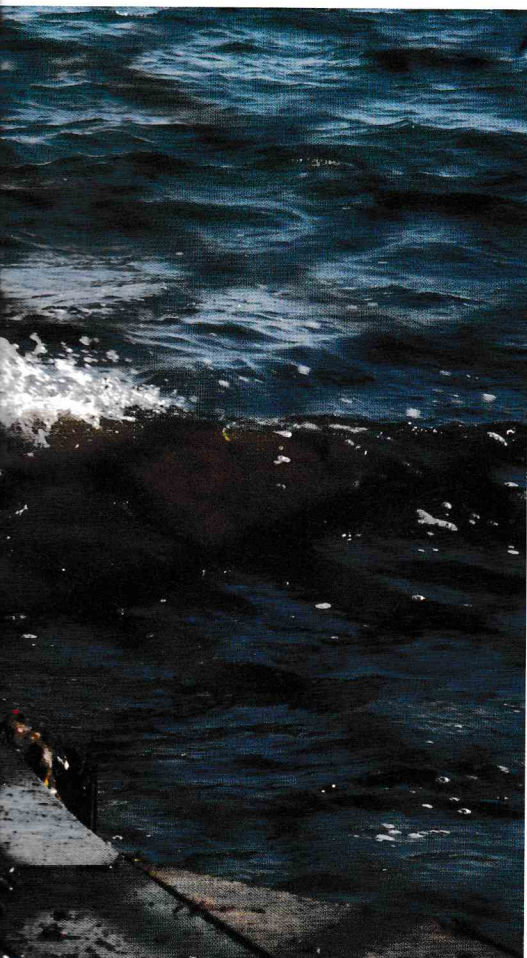
Persongalleriet er et andet i dag. ”I dag fylder de typiske fra før mindre, mens der er kommet nye til. Den ene er den store gruppe med anden etnisk baggrund og den anden er gruppen med svære sindslidelser. Samtidig er meget af det også blandet med mis-

brug,” fortæller overlæge Jens Lund, der psykiatrisk arbejder både med udviklingshæmmede og kriminelle.”

Antallet stigende

Der er flere kriminelle udviklingshæmmede end før. Antallet af udvik-

lingshæmmede med dom er steget stort. I dag finder man flere lettere udviklingshæmmede (med en IQ lige omkring 70) blandt de kriminelle. Tidligere endte de i almindelige fængsler. Men med nye lovinitiativer, der blandet andet medfører ekstra mentalundersøgelser, findes flere lettere udviklingshæmmede, der ikke blev fundet før. Desuden er det også blevet indskærpet hvornår, der skal laves mentalundersøgelser. ”Man er også blevet mere tilbøjelig til at anmelde vold. Blandt andet begået

mod personalet,” forklarer Jens Lund. I 1990 undersøgte han alle udviklingshæmmede, der havde en sær-foranstaltning. Der var 90. I dag er tallet tre-doblet og stigende.

Ifølge Jens Lund var de traditionelle kriminelle handlinger tidligere brandstiftelse og sædelighedsforbrydelser.

Ny udvikling

Nu er volds-kriminalitet den største, også fordi personalet som sagt anmelder mere vold. Langt de fleste af de udviklingshæmmede med dom -

omkring 85 procent - opfylder desuden kriterierne for dyssocial personlighedsstruktur - altså hvad man tidligere omtalte som psykopati. De er præget af ansvarløs og antisocial adfærd, evner ikke at knytte faste følelsesmæssige forhold, mangler skyldfølelse, reagerer impulsivt og lærer ikke af negative erfaringer.

Og mange har en svær sindslidelse som skizofreni. Det vurderes, at hver fjerde anbragt på Kofoedsminde har en alvorlig psykisk lidelse.

”Mange af de kriminelle udviklingshæmmede er præget af elendige opvækstforhold. 90 procent er mænd, og de er typisk mellem 20 og 35 år gamle,” fortæller Jens Lund og fortsætter:

Opføre sig ordentligt

”Arbejdet med de udviklingshæmmede med dom er som en trappestige. Gradvist skal de komme hen til et ”normalt” mål, hvor de skal kunne opføre sig ordentligt. Men det er umuligt for udviklingshæmmede at forstå slutpunktet. Derfor skal der være delmål undervejs på trappen. Trin at bestige. Mål der skal opfyldes for at lempe en eventuel foranstaltning. Fx at de bliver mindre impulsive og bedre til at tage vare på sig selv.”

Samtale

Nogle af metoderne er samtale (fx ”når du gør sådan, så gør andre sådan, men hvis du gør sådan, så...”), atter samtale, adfærds-modifikation - straf og belønning - og så medicin. Medicin bruges for at dæmpe dem, og det anvendes i stor udstrækning.

”Hvis der var bedre personaleforhold, kunne man måske godt mindske medicinen. Men hos langt de fleste kan man

komme langt med de førømtalte tiltag. De kan måske komme længere og længere ud i samfundet eller komme på en mindre sikret anstalt eller institution,” fortæller Jens Lund.

Etnisk baggrund

De udviklingshæmmede med anden etnisk baggrund - og dom er en stadig stigende gruppe. Og de fylder. Både indenfor kriminalforsorgen og psykiatrien. ”Det er et tabu. Men der er flere udviklingshæmmede med anden etnisk baggrund. Årsagerne er blandt andet migrations-problemer. Mennesker der har psykiske sygdomme migrerer hyppigere end andre. De indgifter sig. Svangeromsorgen i hjemlandet er dårligere samtidig med, at de udnytter svangeromsorgen i Danmark dårligere end andre. Og tit opdager man først sent, at der er et udviklingshæmmet barn, da det ofte er gemt af vejen, da det opfattes som en skam at have et udviklingshæmmet barn,” siger Jens Lund.

Tilsyn

Et andet problem, der lurker i fremtiden, er, hvordan tilsynet skal føres. Det er der nemlig ikke på nuværende tidspunkt truffet afgørelse om. Er det kommunerne eller regionerne, og skal samrådene fortsætte?

”Jeg synes, man bør tillægge kommunerne at have tilsynspligten med de doms-anbragte udviklingshæmmede. Eventuelt kan man lade de små kommuner gå sammen med de større. Regionerne derimod bør drive institutionerne for de udviklingshæmmede med dom til anbringelse og eventuelt tilbyde kommunerne ekspertisehjælp i forbindelse med tilsynsdømte,” fortæller Jens Lund.

Jura

Når ingen straf er straffen

Af cand. comm. Søren Kristoffersen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Når udviklingshæmmede begår noget kriminelt, får de ingen almindelig straf, men en særbehandling. Denne behandling skal dels sikre at den udviklingshæmmede ikke begår kriminalitet igen og sikre samfundet mod gentagelse af kriminaliteten.

Den juridiske praksis er at mennesker med udviklingshæmning ikke får en fængselsdom. Udviklingshæmmede kan få en tilsynsdom eller anbringes på en sikret afdeling.

Vi har talt med Statsadvokaten i Viborg, Peter Brøndt Jørgensen om hvad der sker, når et menneske med udviklingshæmning har begået en alvorlig forbrydelse. Herunder hvilke forbrydelser, der er mest typiske, og hvordan man sikrer, at den udviklingshæmmede får den rigtige behandling, samtidigt med at samfundet sikres mod gentagelse.

Loven

Hvis en person med udviklingshæmning begår en kriminel handling vil domstolene behandle den tiltalte i overensstemmelse med straffelovens § 16 stk. 2.

Bestemmelsen siger bl.a. at:

”Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i højere grad, ikke straffes. Personer der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf.”

Samråd

Hvis der i et amt er oprettet et tværfag-

ligt samråd, vil anklagemyndigheden i de fleste tilfælde indhente en udtalelse om den praktiske mulighed for fuldbyrdelse af domme vedrørende psykisk udviklingshæmmede inden domsforhandlingen. Anklagemyndigheden vil også søge råd om anbringelses- og sikkerhedsmæssige problemer. Samrådet består typisk af en repræsentant for amtet, en psykiater, en psykolog og en repræsentant for en institution for mentalt retarderede lovovertrædere samt en repræsentant for Kriminalforsorgen. Samrådets udtalelse er ikke bindende for anklagemyndighedens påstand om foranstaltning, men følges for det meste, forklarer Peter Brøndt Jørgensen. ”Vi er jo eksperter i jura. Vi har ikke så meget forstand på psykiatri og udviklingshæmning. Som følge deraf kan disse sager være meget komplicerede. Derfor har vi ofte brug for en række ekspertudsagn når en psykisk udviklingshæmmede person er anklaget for en lovovertrædelse.

Anklagemyndigheden

Anklagemyndigheden i Danmark består af rigsadvokaten, statsadvokaterne og politimestrene. Rigsadvokaten tager sig

af straffesager ved Højesteret. Rigsadvokaten behandler klager over de afgørelser som statsadvokaterne har truffet. Statsadvokaterne varetager udførelsen af straffesager ved landsretterne. Derudover fører Statsadvokaterne tilsyn med politimestrenes behandling af straffesager og behandler klager over politimestrenes afgørelser vedrørende straf- og efterforskning. Politimestrene varetager udførelsen af straffesager ved byretterne. Statsadvokaten i Viborg dækker politikredsene Herning, Horsens, Odder, Silkeborg, Skive, Viborg og Århus politi.

Hvilke forbrydelser?

Vi bad Peter Brøndt Jørgensen undersøge, hvor mange udviklingshæmmede der havde fået en dom i de politikredse, der hører under Statsadvokaturen. Han oplyser, at der er 45 verserende sager, hvor der er tale om udviklingshæmmede personer. Vi har i alt 395 sager, der betragtes som særforanstaltninger, heraf drejer 44 sager om udviklingshæmmede. Efter retsplejeloven betegnes udviklingshæmmede som mentalt retarderede. ”Da jeg løb gennem tallene for verserende og afsluttede sager fandt jeg i alt 59 sager, hvor mentalt retarderede er indblandet, fortæller Peter Brøndt. ”Jeg fandt heldigvis ingen, der havde begået drab, og ingen der var blevet dømt for besiddelse og salg af narko. Relativt mange er dømt for berigelse, nemlig 15 personer. Heraf var 9 dømt for røveri, og 6 var dømt for almindelig tyveri. 10 personer var dømt for brand/mordbrand. 12 er blevet dømt for sædelighedsforbrydelser, tallet dækker over at 5 er dømt for voldtægt, 4 er dømt for seksual omgang med mindreårige, og 3 er

dømt for blufærdighedskrænkelser. Der var 10 sager om vold mod tjenestemænd. Her drejer det sig om vold mod politi og plejepersonale. 2 personer er dømt for at komme med trusler.

Peter Brøndt mener, at disse tal nok er meget repræsentative for de andre statsadvokater og landet i det hele taget.

Foranstaltningsdomme i Danmark

Justitsministeriets Forskningsenhed har indsamlet oplysninger om foranstaltningsdomme. Langt hovedparten af foranstaltningsdommene angår psykisk syge. I 2004 blev der i alt afsagt 568 foranstaltningsdomme. Kun 12 pct. af dommene angår mentalt retarderede, mens 23 pct. angår personer, der ved udførelsen af den kriminelle handling befandt sig i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling

Tabel 1.

Længstetid for foranstaltningsdom fordelt efter den dømtes mentale tilstand. (Efter straffelovens §68 a og §69 a skal der i en række tilfælde fastsættes en længstetid for foranstaltninger - læs mere herom senere i artiklen).

Ingen længstetid	1 år	2 år	3 år	4 år	5 år	I alt
Psykisk syg (§16, stk. 1, 1. pkt.)	137	4	2	8	218	369
Mentalt retarderet (§16, stk. 1, 2. pkt. og stk. 2)	33	1	2	15	19	70
Mangelfuld udvikling m.v. (§69)	51	1	13	64	34	129
I alt	221	6	4	36	301	568

Else Christensen

m.v., men som ikke er omfattet af straffelovens § 16. Fem af de 70 personer, der er mentalt retarderede, er mentalt retarderede i højere grad (§16, stk. 1, 2. pkt.).

Se tabel 1. Iøvrigt viser tabellen, at lidt færre af de psykisk syge end af de øvrige grupper idømmes foranstaltninger uden længstetider: 37 pct. af dommene til psykisk syge er uden længstetider mod 47 pct. af dem til mentalt retarderede og 40 pct. af dem til personer med mangelfuld udvikling.

Når forbrydelsen er begået

”Når udviklingshæmmede er indblandet i en kriminel handling, er der ofte tale om en tilståelsessag”, fortæller Peter Brøndt. ”Tilståelsen får det til at lyde enkelt, som om sagen er klar.

Men det er først her, at efterforskningen starter. Vi skal være helt sikre på, at tilståelsen kan være sand”, forklarer Peter Brøndt.

Peter Brøndt mener, at langt de fleste udviklingshæmmede kriminelle er klar over, hvad der er rigtig og forkert. De ved også, når de har begået en kriminel handling. Men vi har været ude for, at udviklingshæmmede tilstår noget, de ikke har gjort. Sagerne kan blive ret komplicerede. Personlige og sociale problemer, omsorgssvigt, psykisk sygdom, misbrug, karakterafvigelser, seksuelle afvigelser og meget andet kan spille ind, når sagerne skal udredes.

Det er derfor yderst vigtigt, at anklagemyndigheden får klarlagt hændelsen helt præcist og objektivt. Både af hensyn til offeret og af hensyn til den sigtede. Det gælder jo i princippet både for normalt begavede og udviklingshæmmede. Det er klart, at det kan være vanskeligere at efterforske sager,

hvor udviklingshæmmede er indblandet. De kan have vanskeligt ved at udtale sig, blive utrygge og aggressive under afhøringen o.s.v.

Foranstaltninger

Når den udviklingshæmmede person har fået en foranstaltningsdom ifølge straffelovens §68 bl.a. kan personen anbringes på et hospital for sindslidende (psykiatrisk afdeling), i egnet hjem eller på institution til særlig pleje eller forsorg.

Efter straffelovens §68 a og §69 a skal der i en række tilfælde fastsættes en længstetid for foranstaltninger. For personer, der er omfattet af straffelovens §69, skal der fastsættes en længstetid for ophold i institution.

Politimesteren sender dommen til amtet, der har ansvaret for, at dommen fuldbyrdes. Statsadvokaten fører kontrol med idømte særforanstaltninger. Anklagemyndighedens pligt til at påse, at en foranstaltning ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt, er fastsat i straffelovens §72, stk. 1.

Kontrollen med særforanstaltninger foregår løbende. ”300 dage efter dommen er afsagt, giver EDB-systemet en besked om, at det nu er tid til første høring i sagen”, forklarer Peter Brøndt. ”Herefter følger vi op én gang om året. Vores kontrolsystem er effektivt og det sikrer, at ingen af de dømte bliver glemt”, slutter Peter Brøndt Jørgensen.

Kilder:

Statsadvokat i Viborg, Peter Brøndt Jørgensen
JUSTITSMINISTERIETS FORSKNINGSENHED,
Juni 2005
NDU nyt sept. 2006
RIGSADVOKATEN Meddelelse nr. 5/2002

SAGSFORLØBET I 10 PUNKTER

Som udgangspunkt gælder der samme regler og procedurer for udviklingshæmmede borgere som for alle andre borgere. Retssystemet tager dog visse hensyn til udviklingshæmmede. Sagsgangen har ti faser:

1. Sagen bliver politianmeldt.
2. Politiet efterforsker sagen og afhører bl.a. den mistænkte. Hvis politiet formoder, at denne er udviklingshæmmede eller sent udviklet, foretages der forud for retssagen en personundersøgelse og eventuelt en mental undersøgelse.
3. Den sigtede tildes da automatisk en beskikket forsvarer.
4. Hvis den anholdte ikke løslades inden for 24 timer, skal vedkommende for en dommer i et grundlovsforhør.
5. Anklageren får overdraget sagen (politirapporterne og andre erklæringer) og skal vurdere, om der er sket en overtrædelse af straffeloven, og om den sigtede kan have begået overtrædelsen. I givet fald udarbejdes et anklageskrift.
6. Hvis den sigtede erklæres udviklingshæmmede, kommer denne, afhængig af sagens karakter, i varetægtssurrogat. Det er fortsat politiet, der har ansvaret for vedkommende. (Varetægtssurrogat: en foranstaltning, der træder istedet for en varetægtsfængsling, hvis der er grundlag herfor. Der kan typisk blive tale om anbringelse på en lukket psykiatrisk afdeling eller andre institutioner, som kan sikre, at den sigtede bliver frihedsberøvet (analogt med varetægtsfængslingen), men som samtidigt kan opfylde at de særlige behov, som den anbragte har, kan tilgodeses.)
7. Sagen kan blive forelagt for Retslægerådet, som tager stilling til bl.a. den sanktion, som foreslås af retspsykiateren, der har foretaget mentalundersøgelsen.
8. Amtets samråd bliver inddraget og skal særligt udtale sig om, hvorvidt og i givet fald hvordan den foreslåede foranstaltning i praksis kan fuldbyrdes.
9. Statsadvokaten skal afgøre, hvilken påstand anklagemyndigheden skal nedlægge i sager, hvor den sigtede ikke er strafegnet.
10. Dommen afsiges. Den domfældte får en foranstaltningsdom i socialt/psykiatrisk regi.

(kilde: NDU nyt sept. 2006)

Koføedsminde

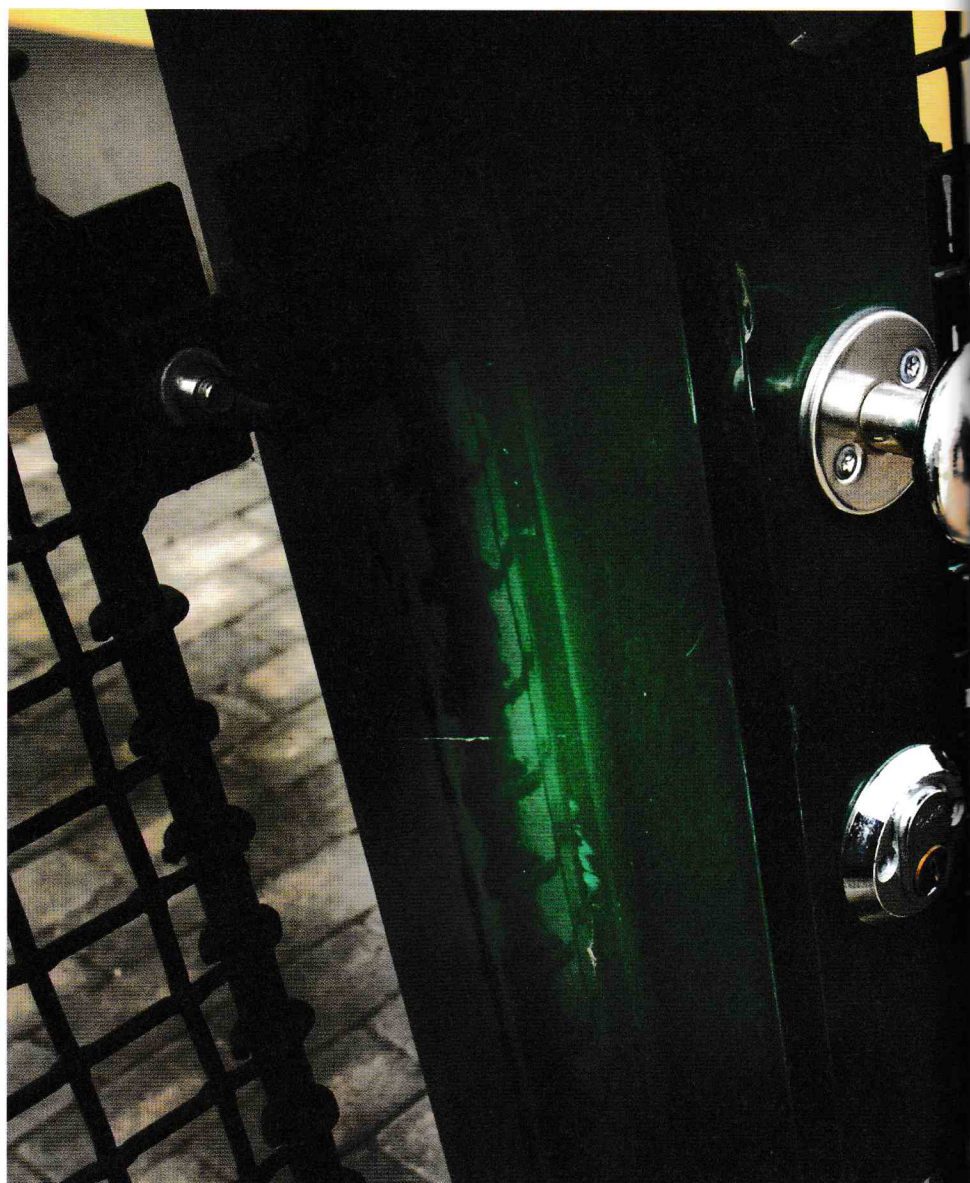
Et sted du kan føle dig sikret

Af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for
Psykiatri og Udviklingshæmning

Koføedsminde er den eneste institution af sin slags i Danmark. Det er en sikret institution for domsanbragte udviklingshæmmede mennesker. Koføedsminde har gennemgået en stor udvikling de seneste år.

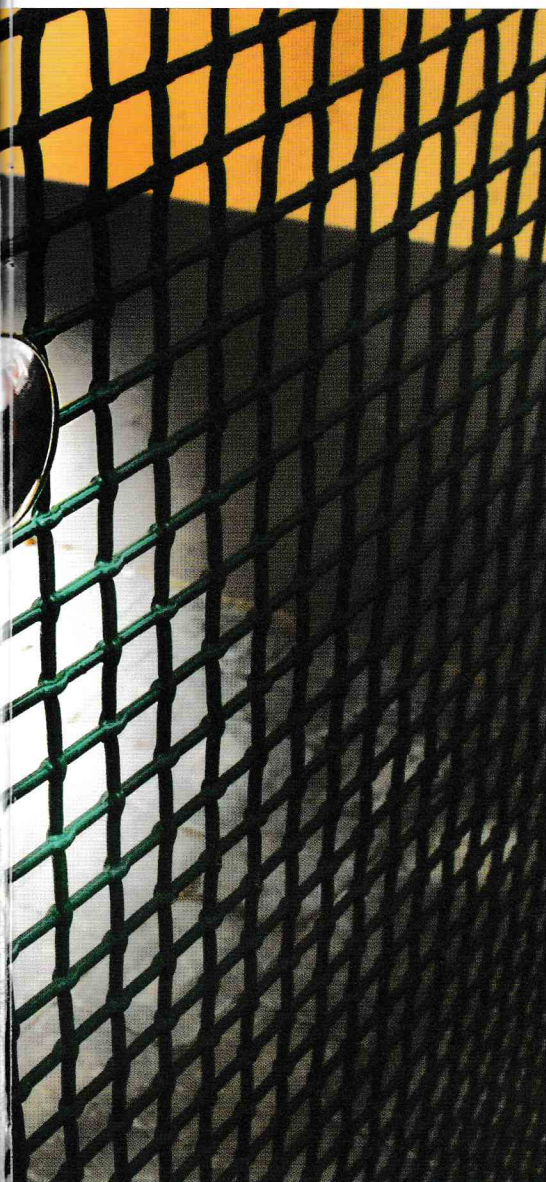
Fordommene om de sikrede institutioner for udviklingshæmmede er mange: ”Pædagogerne ligner store muskelmænd, de udviklingshæmmede får tæsk, murene er tykke, beboerne bliver behandlet som dyr, og der er kun ansat mænd, hvis muskler er langt større end deres IQ”. Når man kommer til Koføedsminde er det svært at få øje på, at det er en sikret institution. Havehegnet er måske lige rigelig højt, men ellers ligner den de institutionstyper, vi kender fra andre steder i landet for udviklingshæmmede. Store grønne områder med flotte bygninger der ligger spredt over et stort område.

Jeg bliver budt velkommen af Bjarne Tage Petersen. Han ligner ikke noget barskt muskelbundet med en hjerne på størrelse med en ært. Tværtimod er han smilende, spinkel af bygning, nydelig i

sin påklædning og har kloge øjne. Bjarne har indbudt mig til en snak med en del af ledelsen på Koføedsminde. De vil svare på en række spørgsmål, der vil give mere klarhed over, hvad en sikret institution i Danmark er for noget, og hvilken funktion den har.

Ledelsesstilen på Koføedsminde har ændret sig. For nyligt blev man enige om at nedlægge den hierarkisk opbyggede ledelsesform og skabe en flad struktur. Konsekvensen af den nye struktur har været en oplevelse af, at der er sket en langt større udvikling blandt

personalet og beboere. Afdelingerne får nu selv mulighed for at afgøre, hvilken måde man løser problemerne på, også selvom ledelsen ikke er helt enig i den beslutning, som afdelingen når frem til. Der er selvforvaltende team på afdelingerne, der skal løse problemerne, for

det er jo dem, der er i nærheden og kender de problemer, der skal løses. Ledelsen fastlægger rammerne for teamenes arbejde.

Grundlaget for arbejdet

Margaret David, der er psykolog og metodeudvikler på stedet, fortæller: "Her arbejder man ikke efter en teori, men man har en filosofi, der er udgangspunkt for arbejdet med de mennesker, der anbringes på Kofoedsminde. Her er mennesker, der har begået meget grove forbrydelser. Og man kan sige, vi arbejder ud fra, at enhver er som alle andre, og enhver er unik og har krav på at blive behandlet på lige fod med andre mennesker og få nogle muligheder i livet, også selvom de har begået en forbrydelse".

Alex Kroha er medlem af ledelsesgruppen og siger: "Ofte er forbrydelsen jo et symptom, og vi går efter årsagen, for så kan vi skabe forandring for den enkelte. Vi tror ikke på straf, og det her sted er ikke et fængsel og må ikke ligne et fængsel. Der er et ordsprog, der siger at "vold avler vold", men det kan man også vende om og sige at "tillid avler tillid". De mennesker, der er her, har ofte en meget ringe selvtillid, og har hele deres liv fået tudet ørene fulde af, hvad de ikke kan, SÅ det ved de en hel masse om, men de ved ikke, hvad de er gode til. Vi forsøger at tage udgangspunkt i det, vores beboere har deres energi på. Et eksempel: En der har lavet seksuelle overgreb på dyr er jo også rigtig glad for dyr, men kan bare ikke sætte grænsen og ved ikke, hvordan man omgås dyr. Vores opgave er at lære ham at være sammen med dyr uden at skade dem og lære at omgås dyrene med respekt for, hvad der er godt for

dyrene, og hvad der ikke er godt for dem. Vi mener ikke, pædagogerne her er enerådige eller Gud. Det handler om at turde vise, hvilket menneske du er. Der er nogen, der siger, man ikke må vise følelser i sit arbejde. Det er jeg uenig i. Jeg synes, at det er i orden at reagere på at blive behandlet dårligt af en beboer. De beboere der lever her, har netop manglet støttepersoner, der har taget ansvar, stillet krav, støttet og vejledt i den hensigtsmæssige adfærd, så som pædagog er du nødt til at være tydelig og vise, at du tør stå til ansvar, også for det du føler," fortæller Alex.

Det pædagogiske arbejde

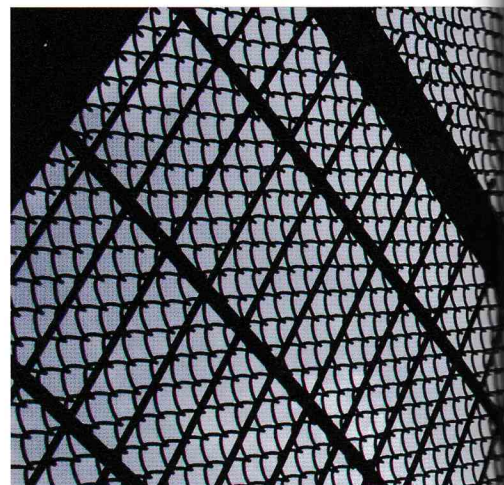
Og Alex fortsætter: "Vores arbejde handler meget om at støtte op om de ting, vores beboere er glade for, og det de har deres energi på, så de får muligheden for at blive gode til noget. Rigtig mange af beboerne tror ikke, de kan noget udover kriminaliteten. På Kofoedsminde vil vi gerne give beboerne mulighed for at prøve en masse forskellige aktiviteter af, så de måske kan finde noget, der gør dem glade og give dem sunde beskæftigelser, der kan være med til at udvikle dem som mennesker. Mulighederne er mange her. Vi har et professionelt lydstudie, vi har en intern skole, som vi er nødt til at udvide, fordi den er blevet rigtig populær. Mange af beboerne har frygtelige oplevelser fra skoletiden. Her får de muligheden for at få rettet op på det forhold, og deres gamle traumer kan blive vist af tavlen.

Udover skolen er her forskellige værksteder. Værkstedslederen på snedkerværkstedet siger: "På Kofoedsminde tilbyder man ikke en læringeuddannelse, men en uddannelse i det, der er

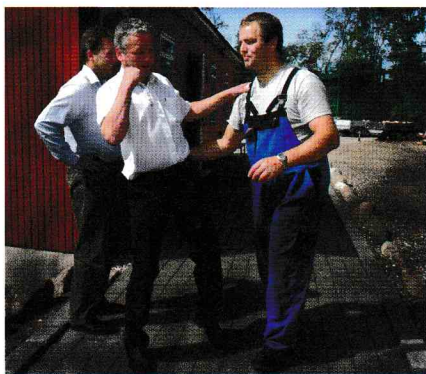
muligt for den enkelte, så en arbejdsgiver kan få at vide, hvad de kan, hvilke dele de magter, så man kan se om det måske ikke var nogle færdigheder, man kunne bruge i en virksomhed. Man får et skriftligt bevis på det, man har lært, og det minder om et læringsbevis. Mit arbejde er da verdens bedste job, og jeg kan rent faktisk se, at det de lærer her gør en forskel". Alex, Bjarne og Michael Christensen er en del af ledelsen på Kofoedsminde, og de har alle været rigtig længe på Kofoedsminde. Bjarne fortæller: "Det mest almindelige er dog, at der ofte sker udskiftning af personalet, fordi det er et hårdt sted rent psykisk at være. Det er helt legalt at bede om at blive flyttet fra en afdeling, fordi man er gået sur i det med en beboer. Men her har man så også en psykolog til at vejlede den enkelte medarbejder. Udover psykologhjælp, bliver medarbejderne tilbudt at komme på kurser, fordi viden er højt prioriteret på Kofoedsminde. Det er også vigtigt, at hvis en medarbejder har en ide, skal man ikke bremse vedkommende men forsøge at give opbakning, så den enkelte føler en indflydelse på sit eget arbejde".

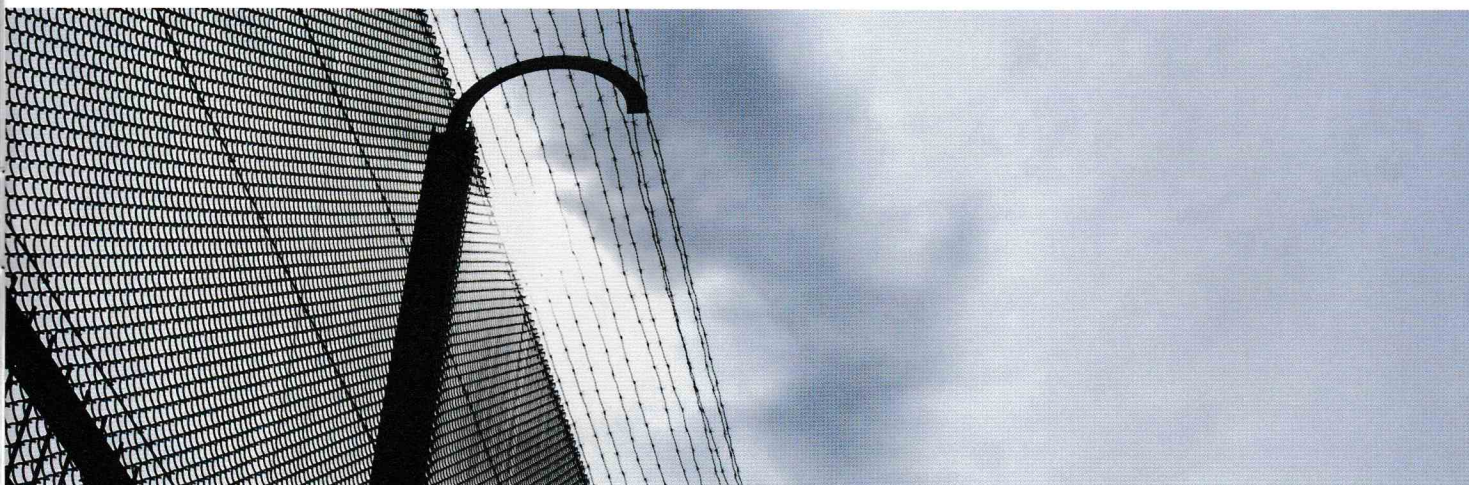
Det er en god arbejdsplads

Det er barskt at arbejde som pædagog på Kofoedsminde. Mette Lyster er socialpædagog og har arbejdet som pædagog på Kofoedsminde i 1,5 år. Kvinderne er godt repræsenteret på Kofoedsminde, og man tilstræber en repræsentation af lige dele mænd og kvinder på afdelingerne. Mette fortæller, at kvinderne har en vigtig funktion her på stedet. "Det er jo ofte os kvinder, der tager de dybere snakke med beboerne. Jeg synes, det giver en god dynamik, at der både er mænd og kvinder, men også at der er både faglærte og ufaglærte, så har vi tilsammen mange strenge at spille på, og det er vigtigt i forhold til det klientel, vi har med at gøre". Hun fortsætter: "Nogle pædagoger kan ikke klare det psykiske pres, man dagligt bliver udsat for. Omgangsformen kan være barsk, og det er da ikke sjovt hver dag at blive tiltalt på den grove måde, som nogle beboere bruger (luder, fede kælling, skrub af helvede til o.s.v.). Beboerne er også meget impulsvrede, de er ikke vilde med at udsætte deres behov, fordi man er nødt til at tage hensyn til, at der også er andre. Mange er jo meget sårbare trods den barske om-

gangsform, så man skal tænke meget over ens handlinger, for man kan hurtigt sætte gang i noget, der kan udvikle sig til raseri og vredesudbrud, der går udover andre på afdelingen", siger Mette Lyster, og påpeger at det langt fra er alle der har sådan. Arbejdet med mennesker, der både er udviklingshæmmede og ofte har lavet grove forbrydelser, stiller også nogle specielle krav til personalet, mener Mette. "Man skal nok ikke arbejde her, hvis man har et flosset ego. Beboerne kender alle smutvejene, de kan jo mærke, hvis du er svagere end de er, og det går ikke

i længden. Jeg synes, det er en rigtig spændende arbejdsplads, det er en givende arbejdsplads.

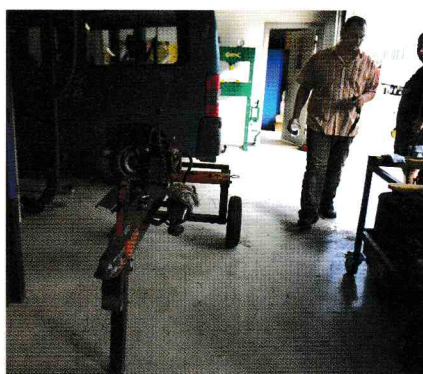
Vil man noget, er det bare at gå i gang, og man får som regel stor opbakning, og det er lige fra at komme på kurser til det helt konkrete arbejde. Det kræver så også et stort ansvar af pædagogen selv, og det kan jeg godt lide. Vi ser også resultater af vores arbejde. Det er jo lykkedes for nogen at få et bedre liv af et ophold her hos os, og det giver da en kæmpe glæde, at man er med til at gøre en forskel,” slutter Mette Lyster, der ingen planer har om at finde sig et

andet arbejde. Hun synes, Kofoedsminde er en rigtig god arbejdsplads.

Verdens bedste institution

Fremtiden for Kofoedsminde kan være svær at spå om, men ledelsen har en ambition om at skabe verdens bedste institution for kriminelle udviklingshæmmede. Bjarne fortæller: ”Vi har planer om at få skrevet alle vores erfaringer med vores arbejde ned. Det skal vi ikke selv gøre, det vil vi ansætte en journalist til. Vi skal, som vi gør nu, sørge for uddannelse til personalet, vi har en kursus-og uddannelseskonto, der

er enorm. Vi samarbejder med andre lande for at få inspiration til vores arbejde. Klientellet her ændrer sig fra den klassiske evnesvage person til at blive yngre mennesker med mange stofproblemer. Vi skal kunne følge med i klientellets udvikling, så vi rent fagligt kan tilbyde dem nogle muligheder i livet på den fede måde. Den udvikling, vi har gang i nu, skal fortsætte. Det er jo en udvikling, der startede for flere år siden, og den udvikling skal fortsætte, så Kofoedsminde bliver verdens bedste sted for kriminelle udviklingshæmmede mennesker”, slutter Bjarne.

NDU

Netværket vedrørende Domfældte Udviklingshæmmede

Af cand.scient.pol. Lars Sandberg, NDU's sekretariat, Århus Amt

Missionen og visionen er simpel: NDU er sat i verden for at formidle højt specialiseret viden og gode praksiserfaringer og udvikle effektfulde metoder i arbejdet med domfældte udviklingshæmmede. Området er komplekst og ressourcerkrevende. Det er styret af flere regelsæt, som ikke altid hænger godt sammen, problematikkerne er mangfoldige, indsatsen fordrer forskellige former for specialviden - og fejler den, kan det få alvorlige konsekvenser.

NDU er et landsdækkende vidensnetværk, som amterne, Frederiksberg og Københavns kommuner oprettede den 1. januar 2004.

Netværket består af socialkonsulenter, jurister, samrådsmedlemmer, psykiatere, psykologer, sexologer, misbrugs-konsulenter samt ledere og medarbejdere i bo- og beskæftigelsestilbud, som arbejder med udviklingshæmmede, der er sigtet eller dømt for overtrædelser af straffeloven.

En del af NDU's virke omfatter samarbejdet med politiet, anklagere, forsvarsadvokater, domstolene, retspsykiatrien og kriminalforsorgen, som derfor betragtes som en del af netværket. Sekretariatet består af en netværkskoordinator og to studentermedhjælpere, som sammen med et tværfagligt vidensteam udgør den udfarende og koordinerende kraft i netværket.

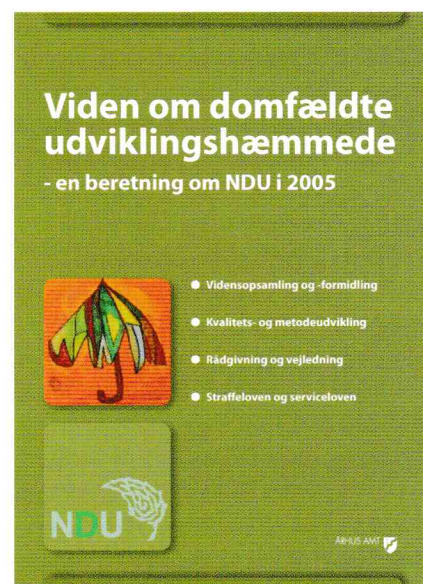
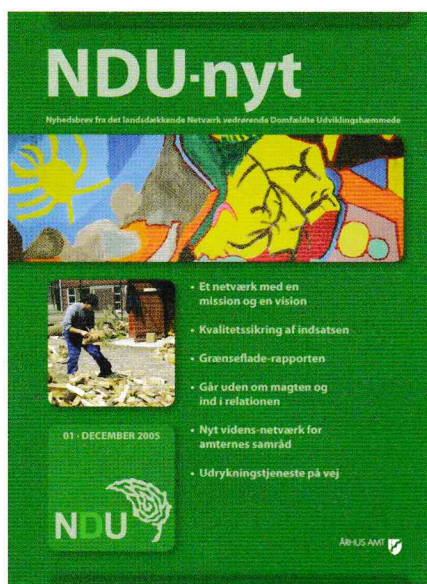
NDUs opgaver

Netværket har tre hovedopgaver:
Vidensopsamling og -formidling, kva-

litets- og metodeudvikling og fokus på gråzoneproblemer mellem straffe- og serviceloven. Disse opgaver er blevet - eller er ved at blive - løst på forskellig vis. Her kan f.eks. nævnes:

- Nyhedsbreve, nyhedsmails, årsberetninger og en hjemmeside (www.ndu.dk), hvor bl.a. forskellige publikationer, tilbudsoversigten, litteraturlisten og alle relevante love kan findes.
- En modulopbygget efteruddannelse i 2006 og 2007 for 35 pædagoger m.fl. fra hele landet.
- Konferencer, arbejdsseminarer og temadage - om f.eks. samrådsarbejdet, kvalitetssikring og særforanstaltninger for domfældte udviklingshæmmede.
- Hen ved 35 (fokusgruppe) interviews med alle typer af interessenter på området.

- En vidensportal med særlige kompetencehavere, som f.eks. bo- og beskæftigelsestilbuddene kan trække på.
- En landsdækkende undersøgelse af en lang række forhold på området.
- Et vidensnetværk for medlemmerne af samrådene.
- Et projekt om udvikling af komplementære metoder til risikovurderinger.
- En model til en systematisk dokumentation af bo- og beskæftigelsestilbuddenes arbejde og effekten heraf til brug for samrådenes afrapportering til statsadvokater m.fl.
- Skriftlige fortolkninger af straffeloven og serviceloven i forhold til typiske 'arbejdssituationer' - til støtte for bo- og beskæftigelsestilbuddenes navigering i gråzonen.
- Standarder, som vil bidrage til større klarhed i opgavefordelingen og et tættere samarbejde mellem de sociale myndigheder og retsinstanser.
- Undersøgelse af effekten af de tidsbegrænsede straffe, der blev indført i straffeloven i 2000.

To nye publikationer

NDU er aktuell med to nye publikationer:

Den ene - NDU-nyt på 32 sider - sætter fokus på mødet mellem de udviklingshæmmede og politi- og retsmyndighederne m.fl. Hvordan spænder disse møder i grunden an? Selvom antallet af domfældte udviklingshæmmede stiger, er der tale om en relativ lille gruppe af lovovertrædere. De færreste myndigheder får således opbygget erfaring af betydning. Og de udviklingshæmmedes funktionsnedsættelser stiller særlige krav til den måde, man kommunikerer med dem på. Det er med andre ord let at forestille sig, at mødet mellem de udviklingshæmmede og de øvrige aktører rummer sine problemer og udfordringer. Herom handler publikationen.

Den anden er pjecen Kvalitet og retssikkerhed i arbejdet med domfældte udviklingshæmmede - Vejledende standarder, som NDU udgiver sammen med Danske Regioner. Standarderne henviser til de love og regler, der skal følges, og beskriver, hvordan de involverede parter som udgangspunkt bør handle i de forskellige led i arbejdsprocessen, hvem der har kompetence til og ansvar for at gøre hvad, og hvem man skal eller kan samarbejde med. Begge publikationer kan læses på NDUs hjemmeside: www.ndu.dk

Standarderne kan bruges til at opnå et højt og mere ensartet kvalitetsniveau i opgaveløsningen og vil gøre det lettere at få et fælles sprog og en fælles forståelse af en lang række begreber på området. Standarderne vil også bidrage til større klarhed i opgave- og ansvarsfordelingen og sikre mere hel-

hed i indsatsen. Endelig vil standarderne understøtte arbejdet med at begrunde og dokumentere den pædagogiske indsats og resultaterne heraf, så der bl.a. kan dannes en videnskultur på området.

Målgruppens størrelse og udvikling

Udviklingshæmmede lovovertrædere er ikke egnede til almindelig straf. Derfor idømmes de ifølge straffeloven foranstaltninger i socialt regi, hvor lov om social service som udgangspunkt gælder. Mange af dem har begået personfarlig kriminalitet såsom sædelighedsforbrydelser mod mindre-årige, brandstiftelse, mord, voldtægt, væbnede røverier og voldelige overfald. NDU's tværfaglige videnssteam skønner, at der i 2005 er 320-350 domfældte udviklingshæmmede på landsplan - mod knap 185 i 1998 og godt

220 i 2001. Omkring to tredjedele af dem har en tilsynsdom med mulighed for administrativ anbringelse i institution, mens resten af de dømte er anbragt som regel i amtslige bo- og beskæftigelsestilbud. NDU og Danske Regioner er ved at undersøge området, herunder hvor mange domfældte der præcist er i dag. En redegørelse herom forventes publiceret inden udgangen af året. Herudover er der voksne udviklingshæmmede, som 1) har fået deres dom ophævet, som 2) begår kriminelle handlinger, men hvor der af forskellige grunde enten ikke rejses sag, eller hvor sigtelsen og anklagen fastholdes, uden at der falder dom, og som 3) uden faste rammer og særlig pædagogisk støtte med en vis sandsynlighed ville begå kriminalitet. NDU vurderer, at gruppen af domfældte har ændret sig i de seneste 5-8 år. Hvor der tidligere var tale om lettere til middelsvært udviklingshæmmede, omfatter målgruppen i dag også personer, som udviklingsmæssigt

befinder sig tættere på normalområdet - og som ofte meget klart relaterer sig hertil. De har svært ved at erkende deres handicap og er afvisende over for behandlingsarbejdet.

Individuelle problemer spiller meget ofte ind. Det kan være misbrug af alkohol og - i stigende grad - euforiserende stoffer, ekstrem fiksering på seksualitet, psykiske lidelser, karakterafvigende personlighedstræk, dobbelt- eller flerdiagnoser (f.eks. autistiske eller skizofrene tilstande, der viser sig ved social tilbagetrækning, rigid adfærd, hallucinationer, vrangforestillinger og angstanfald) og belastende opvækstvilkår. Sådanne problemer øger på hver deres måde - og navnlig, når flere af dem optræder samtidig - risikoen for, at de udviklingshæmmede på ny begår kriminalitet.

Herudover er der kommet flere helt unge udviklingshæmmede lovovertrædere. Der findes ingen lukkede og sik-

rede botilbud til 15-18-årige udviklingshæmmede lovovertrædere. Endelig vokser antallet af udviklingshæmmede lovovertrædere med anden etnisk baggrund end dansk med komplikationer for behandlingsarbejdet til følge. Der er tale om et kultursammenstød, som viser sig ved, at mange af dem er ret modvillige over for det pædagogiske personale. Myndighedernes opgave er at mindske risikoen for, at de domfældte begår ny kriminalitet. Det kræver en indsats, hvor der bl.a. trækkes på specialfaglig viden om psykiatri, psykologi, sexologi, misbrug, pædagogik og strafferet.

NDU og fremtiden

I forbindelse med opgave- og strukturreformen overføres NDU's sekretariat til Region Midtjylland og flytter sidst på året domicilet fra Sølund i Skanderborg til Høskoven på Engtoften i Århus. NDU's vidensteam og sekretariat skal efter 1. januar 2007 løse opgaver for VISO.

Hvem skal have Oligosprisen?

I slutningen af året holder foreningen for Oligofreniklinikkens Forsknings- og Støttemidler generalforsamling. I forbindelse med denne er det sædvane for bestyrelsen at drøfte mulige kandidater til Oligosprisen. Synes du, der er en person eller flere, der fortjener at hædres for at have...

yd et betydningsfuld indsats på det videnskabelige, politiske, administrative, sociale, pædagogiske eller det alment menneskelige område - til fremme af foranstaltninger, der kan bedre udviklingshæmmedes livskvalitet", er du meget velkommen til at indstille den eller de pågældende.

Forslag sendes til:

Oligofreniklinikkens Forsknings- og Støttemidler
Center for Oligofrenipsykiatri · Skovagervej 2 · 8240 Risskov

Åbrinken

Det handler om at ville håndtere konflikter

Af journalist Mette Egelund Olsen
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

"Jamen Åbrinken, det er et sted hvis sådan man er... øøøø har problemer med, hvis man har dom, eller hvis man har andre psykiske problemer. Så er det rart at være et sted, hvor der er gode personer til at hjælpe en, hvis du forstår, hvad jeg mener. Når man har problemer..." (sagt af Beboer på Åbrinken)

De bor her fordi, de er voldsomme og har en udfordrende adfærd. De bor her fordi, der på Åbrinken er de nødvendi-

ge ressourcer. Og så har cirka halvdelen af beboerne en dom til tilsyn. Lederen kalder dem nødtigt for udviklingshæmmede. Han omtaler dem hellere som tidligt skadede. Som voksne mennesker med relativt veludviklet intellekt og lavt udviklet psyke og manglende sociale evner.

Der står nips i glas på hylderne. Og det bliver stående. Helt og intakt. For selv om kriterierne for at være bo her er, at man er voldsom, meget personalekrævende, udadreagerende og til tider farlig for sine omgivelser, så sker der noget med beboerne, når de er

trådt indenfor på Åbrinken, et Bo- og Aktivitetscenter i Allingåbro, der rummer syv mænd og en kvinde samt 21 medarbejdere. Antallet af magtanvendelser er faldet støt i takt med, at humøret blandt beboere og personalet er steget.

Vilje

"Det handler om at ville håndtere konflikter. Det handler om viljen. En fælles korpsånd. Den arbejder vi meget med. Hvis 21 har den samme holdning, så gør det indtryk. Det er vilfølelsen, der rykker. Hvis vi f.eks. fornemmer, at sproget bliver negativt og destruktivt, sættes der ind med en "lokal" kampagne, hvor der i en afgrænset periode er fokus på sproget og adfærd. Dette resulterer i, at vi som regel har en behagelig omgangstone blandt beboere og personale," siger lederen Søren Thøstesen.

Bakker hinanden op

Et fælles værdi- og idegrundlag med 10 punkter ligger bag medarbejdernes handlinger, og det virker.

Søren Thøstesen

”Vi tilstræber at løse problemer frem for at fjerne problemerne. Med fjerne mener jeg fx at skærme en beboer, låse en dør, fedte for beboerne for at få fred eller fjerne skrøbelige ting fra hylderne. Vi lægger stor vægt på at løse opgaverne. Lære beboerne og medarbejdere at leve med muligheden for at begå fejl og forvente, at vi bakker hinanden op. Vi mener, at beboernes behov for basal tryghed skal findes i personalets evner til at træde i karakter.

Vi appellerer til beboernes motivation. De skal fx ikke deltage i beboermøde, hvis de ikke vil - omvendt skal de opføre sig ordentligt, hvis de deltager. De skal ikke deltage i undervisningen osv., men vi har aldrig før haft så stor tilslutning til undervisning,”

fortæller Søren Thøstesen, der på mange måder - sammen med personalet - har revolutioneret beboernes måde at være sammen på. Nu er de netop sammen.

Selv om institutionen af sikkerhedsmæssige grunde blev bygget med skærmende vægge, flugtveje og mulighed for at dele bofællesskabet op i 4 små enheder, så har Åbrinken brudt den oprindelige idé og skabt et rum og hjem, hvor fællesskabet er i højsædet. De prioriterer, at beboerne spiser sammen, og at der holdes fælles beboermøder. For de mener, at man opdrager mennesker til at være dumme, hvis ikke de lærer at være i fællesskabet. Og faktisk så er måltiderne med medarbejdernes ord ”temmelig hyggelige at deltage i”.

10 husregler

”På Åbrinken er der 10 husregler, og vi er meget påpasselige med ikke at få for mange regler eller politikker. De fleste af reglerne er formuleret af hensyn til beboernes udvikling, og flere er besluttet på beboermøder. I beboernes handleplaner står der oftere, hvordan personalet skal håndtere opgaverne, end hvad beboerne skal. I vores fælles værdigrundlag står, at vi har en høj bevidsthed om, hvorfor vi sætter grænser og hvordan,” forklarer Søren Thøstesen, der mener, at der mange steder laves regler, fordi medarbejdere synes, det er svært at træde i karakter. Det handler om at løse konflikten, ikke danse omkring den, og det handler om at turde lade beboerne forsøge selv at løse konflikterne.

Handleplaner sænker volden

”Vi bruger mange kræfter på at lave præcise udviklings-beskrivelser. Disse beskrivelser er udgangspunktet for det pædagogiske arbejde (handleplaner). Beboerne kan mange ting, og de er gode til at agere som verdensmestre. De kan på mange måder virke ”vel-fungerende” og voksne, men det er af stor betydning at holde fokus på deres psykiske og sociale aldre. Vi risikerer at begå overgreb på dem, hvis vi ikke accepterer eller anerkender deres følelsesmæssige og sociale aldre. Da vi startede med at sætte aldre på, mødte det modstand i personalegruppen, for hvordan kan man sige at én person, der fx kan læse, skrive og betjene motorsav, udviklingsmæssigt på nogle områder kun er 1 år? Men det er fakta, og vi ser også, at de typisk regredierer, hvis de ikke har det godt. Vi må heller ikke glemme at for-

holde os til, at langt de fleste af beboerne har karakterafvigende træk, at mennesker som har en følelsesmæssig alder under tre år, generelt mangler evnen til at have indlevelse i - og forståelse for andre mennesker," siger Søren Thøstesen.

Hensynet til deres følelsesmæssige alder har bevirket, at volden er mindsket på Åbrinken. Denne forståelse eller viden gør det lettere for personalet at rumme beboerne.

Tillid og konflikter

Tre af beboerne har kraftige ADHD-symptomer (tidligere kaldet DAMP). Tre af beboerne har domme for vold, to har begået dyremishandling, og to har været så voldsomme, at de har været til fare for sig selv og omgivelserne.

"De skal kunne stole på os. At vi fx kan håndtere og stoppe konflikter, hvis det skønnes nødvendigt. Men vi tør gå langt, før det ender med en magtanvendelse. Vi er vedholdende i håbet og troen om, at personen selv finder ud af det. I enkelte situationer har nogle beboere ikke kunnet klare det, og i enkle tilfælde har det været nødvendigt at fastholde en person i mindst en halv time. Men det er faktisk ikke sket i det sidste halve år," fortæller Søren Thøstesen.

Indberetninger

Personalet indberetter alt. De registrerer fysisk og psykisk vold, beboer mod beboer og beboer mod personale. Og det er ned til den mindste trussel, som: "Slap af. Ellers skal jeg få dig til at slappe af". Og det hjælper på beboernes bevidsthed om, hvad der kan opfattes som trusler. Den mest volde-

lige og impulsive af beboerne havde i 2003 15 magtanvendelser, 20 indberettede trusler mod i 2005 3 magtanvendelser og 4 registrerede trusler.

"Det må ikke være angst, der styrer pædagogikken men kærlighed til udvikling. Det handler om at have handicapforståelse og ikke bare opfatte beboerne som frække modspillere," siger Søren Thøstesen.

Pædagerne skal kunne træde i karakter. Det indebærer også, at de tør dumme sig. Og når man dummer sig, er man villig til at reflektere over fejlene og lære af dem.

"Vi anerkender behovet for at tage "korridor" beslutninger udenfor kontortid. Men disse beslutninger gælder ikke officielt, før de er diskuteret og endeligt besluttet på et efterfølgende personalemøde. Det giver ro, fordi alle ved, hvad der er besluttet, og det er samtidigt vigtigt i forbindelse med det fælles fodslaw. Vi skal også være gode rollemodeller, og vi tager ligeså meget fat i os selv som i beboerne," siger Søren Thøstesen.

Vedholdenhed

Hvis en beboer om aftenen siger ja til at stå op om morgenen og gå på arbejde og så skider på det næste morgen. Hvad så?

"Så er det personalets ansvar, at vedkommende kommer af sted. Lad os sige det på den måde, at vi forholder os omsorgsmæssigt til det. Vi bruger vedholdenhed - ikke magtanvendelse. Vi fortæller dem, hvad der er godt for dem, at det fx er vigtigt at komme op, at det er vigtigt at få sin medicin (fx Ritalin ved ADHD)," og at få fornuftig morgenmad, forklarer Søren Thøstesen.

I Mortens handleplan står der, at personalet har ansvar for fx at få ham op om morgenen. Det er godkendt på et tidligere handlemøde, og er derfor noget personalet gør.

Tidligere lavede vi mange aftaler med Morten om, at hvis vi vækker ham på den "rigtige" måde, går stille ind, trækker gardinet fra, tænder blidt for musikken, stiller medicinen og siger god morgen - så står han op. Men om morgenen siger han, at gardinet er trukket forkert fra, at musikken er forkert og derfor ikke ville stå op. Det holder ikke. Vi overvurderer hans udviklingsalder. Vi kan ikke forvente, at en person med Mortens udvikling kan håndtere aftaler. Det er vores ansvar at få ham op. Nu går vi ind og siger godmorgen, og hvis dette ikke får Morten op, så beder medarbejdere om hjælp. Vi skal bevare den positive forventning om, at han står op. Han har brug for, at vi står fast. Det er omsorg. Og så kan det være, at vi er dumme i 5-10 minutter. Men det går hurtigt over, og Morten får en god dag," forklarer Søren Thøstesen, der lægger vægt på, at han og medarbejderne er troværdige.

Kontaktpersonens rolle

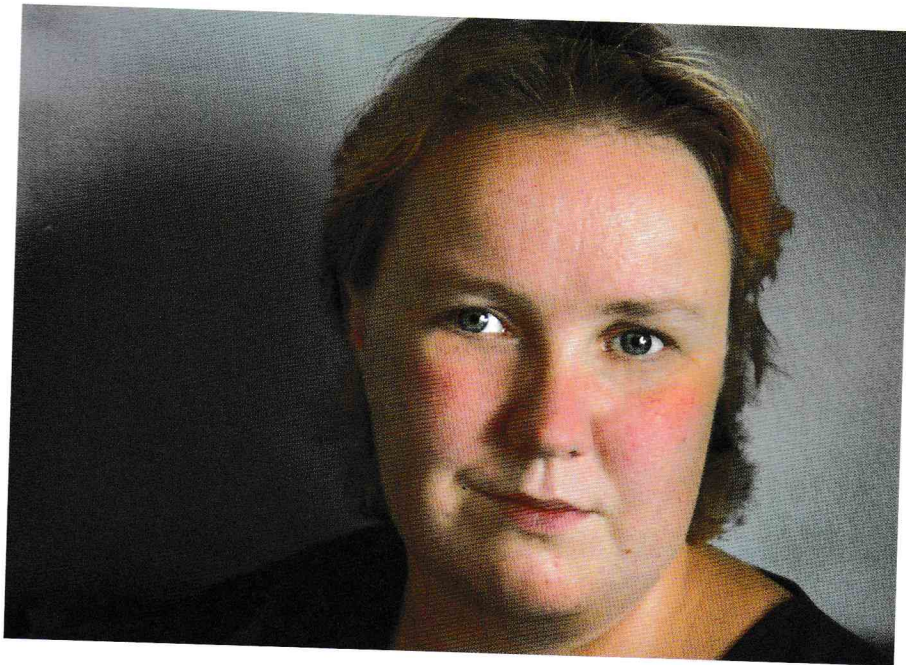
Og så skal man ikke glemme kontaktpersonen. Kontaktpersonens opgave er så vidt aldrig at være "mor" for beboeren, men være advokat.

"De har magten og æren, og jeg kan ikke "overrule" dem. De har en vigtig opgave i at få kollegerne til at gøre det korrekte, at følge handleplanerne. Men en lige så vigtig opgave, at sparre med resten af personalegruppen, så alle har forstået "opgaven" siger Søren Thøstesen.

Samtaleterapi

Samtaler for livet

Af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Vibeke er 29 år, domsanbragt og udviklingshæmmet. Hun har boet på institutionen Sødisebakke, siden hun var 17 år. Vibeke har i fem år gået til samtaler hos psykolog Tove Svendsen på Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning.

Vibeke har fået dom for ildspåsættelse, men det er 11 år siden nu.

Vibeke har dog indtil 2003 sat gang i nogle små brande, men de sidste tre år har hun ikke sat ild til noget. "Vi ved ikke helt, hvad det er vi gør. Sådan er det, når man er udviklingshæmmet," fortæller Vibeke.

Lang vej

Vibeke har levet på institutioner af

forskellig slags det meste af sit liv, og hun har også været på psykiatrisk afdeling, fordi hun truede med at begå selvmord.

I 1997 kom Vibeke Lottrup til de første psykologsamtaler men stoppede, fordi der kom en ny psykolog, og Vibeke oplevede nok af skiftende personer i livet på institution. Men på dette tidspunkt var hun heller ikke i stand til at tale om det, der var svært for hende.

For fem år siden påbegyndte Vibeke samtaler med psykolog Tove Svendsen. På det tidspunkt fik Vibeke masser af medicin, hun havde også meget svært ved at give udtryk for, hvordan hun havde det, og Vibeke

mener selv, at de ildspåsættelser hun lavede var et forsøg på at råbe om hjælp.

Selvværd

"Jeg tænker ikke på, at Tove er psykolog, hun er der for mig, og hvis hun holder med sit arbejde, har hun lovet, at hun fortæller mig det i rigtig god tid, og det tror jeg på, hun gør".

Vibeke fortæller, at hun ikke kan bruge medarbejderne på afdelingen til det, hun bruger Tove til. "Man ved jo aldrig, hvor længe de er der, og de skriver alt ned i bøger, så alle kan læse, hvad de har snakket med mig om, det bryder jeg mig ikke om," fortæller Vibeke.

Vibeke Lottrup mener, at før hun startede i samtalebehandlingen hos Tove, bekymrede hun sig mere om sin familie end sig selv.

"Da jeg begyndte hos Tove, fik jeg rigtig meget medicin, det får jeg ikke længere. Jeg kunne snakke med Tove om de svære ting i mit liv. Det var som om, jeg lagde alt det slemme på en hylde inde hos Tove, og så havde jeg det meget bedre, når jeg tog hjem, og sådan er det stadig," siger Vibeke. Tidligere kunne Vibeke ikke sætte grænser for sig selv og andre, hvilket betød at hun ofte oplevede overgreb. "Samtalerne har lært mig at sætte grænser for mig selv, og for hvad jeg vil finde mig i," fortæller hun.

Det gode liv

"For tre år siden besluttede jeg mig for at se på mig selv, som en der kan noget. Der er, mange ting, jeg ikke kan, jeg kan ikke tage en uddannelse, fordi jeg er udviklingshæmmet, men jeg kan da så mange andre ting," smiler Vibeke.

Samtalerne har hjulpet Vibeke til at se sig selv som en, der kan noget. Hun har f.eks. fået arbejde på en af afdelingerne på Sødisebakke.

"Jeg er meget glad for mit arbejde på en afdeling for udviklingshæmmede." Vibeke siger lidt grinende: Ja, de er ligesom mig, de er bare meget mere udviklingshæmmede end jeg er".

Hun fortsætter: "Det er rigtigt dejligt at arbejde med noget, jeg kan, og så kan jeg jo også se, at der er nogen, der har det meget værre end mig".

Vibeke Lottrup holder også foredrag om det at være udviklingshæmmede, og hun fortæller gerne, at havde hun ikke fået samtalerne hos Tove, var hun aldrig "rykket" i sit liv.

Lige nu mener Vibeke, hun har det godt. Hun har et godt arbejde, og hun er tilfreds med at bo på Bakkebo på Sødisebakke. Efter Vibeke har fået lært at sætte grænser, er det blevet nemmere for hende at omgås de noget barske gutter, hun bor sammen med. Vibeke har også drømme for fremtiden: "Jeg vil gerne have min egen lejlighed

med støtte, så kunne jeg tænke mig at arbejde med mennesker, ældre, børn eller udviklingshæmmede".

Psykologsamtalerne hos psykolog Tove Svendsen skal på et tidspunkt afsluttes, men hvornår ved hun ikke.

Vibeke siger: "Jeg kunne godt tænke mig, at samtalerne kunne stoppe, når jeg selv kom til Tove og fortalte hende, at nu har jeg det så godt, at jeg ikke længere behøver at komme hos hende, men hvornår det bliver, ved jeg simpelthen ikke".

Norsk strafferet

Sentral fagenhet for tvungen omsorg

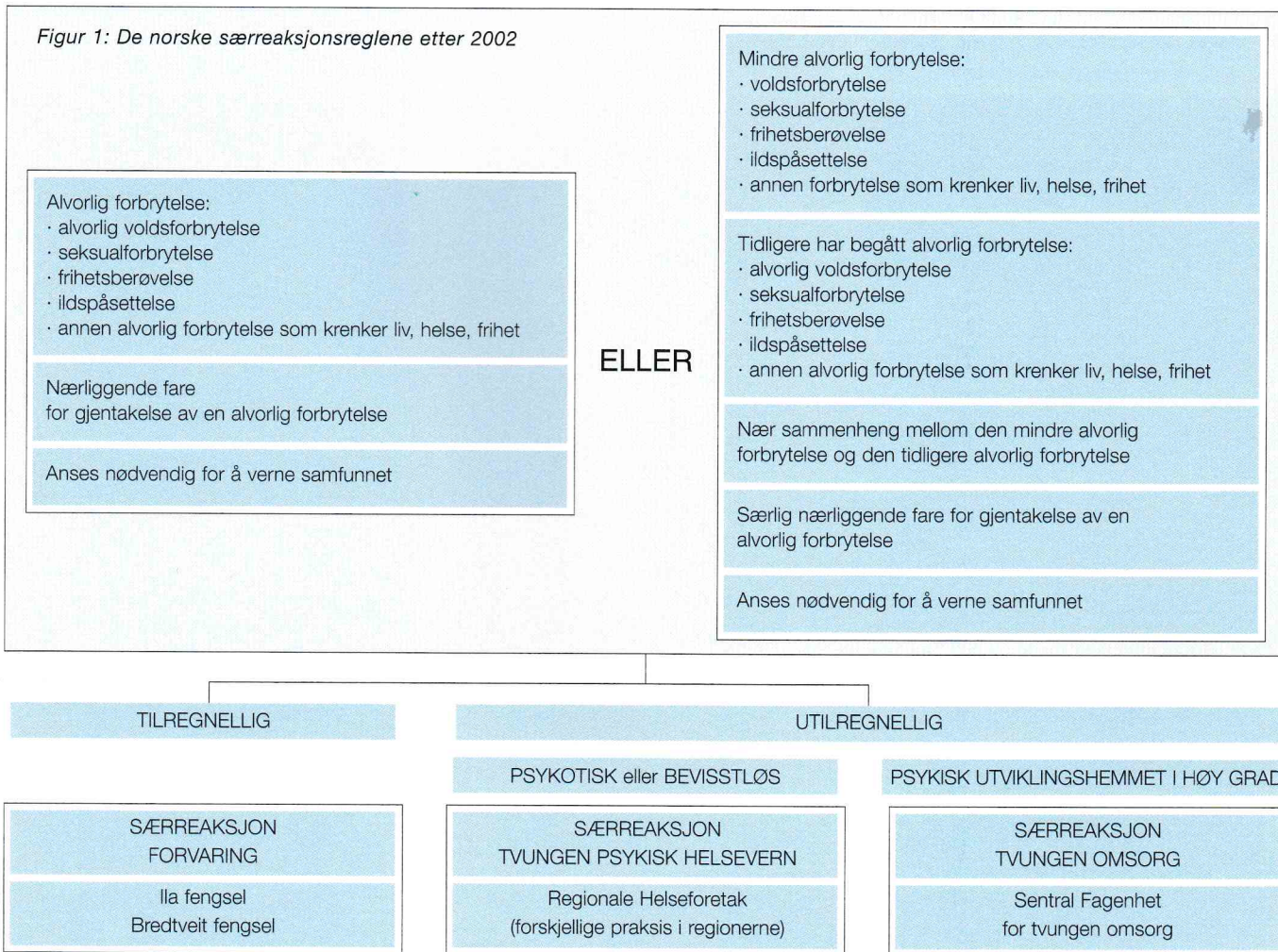
af cand.polit. **Erik Søndena**, PhD-stipendiat, Kompetansesenteret for sikkerhets-, fengsels-, og rettspsykiatri, Brøset, St. Olavs hospital HF, Helse Midt-Norge / Norges Teknisk Naturvitenskapelige Universitet, Medisinsk Fakultet, Trondheim. cand.polit., cand.psychol. **Emmanuel Revis**, leder, Sentral fagenhet for tvungen omsorg, Brøset, St. Olavs hospital HF, Helse Midt-Norge

Sentral fagenhet ble opprettet i 2002. Begrunnelsen for å opprette en egen strafferettslig enhet for lovbytere med utviklingshemming, var at tidligere

praksis var uoversiktlig, og ikke tilstrekkelig avgrenset gjennom lovverket. Endringen kom også som et ledd i en straffelovsreform der sikring som

straffereaksjon ble erstattet med forvaring for særlig farlige lovbytere, tvungen psykisk helsevern for sinnslidende lovbytere og tvungen omsorg

Figur 1: De norske særreaksjonsreglene etter 2002

for psykisk utviklingshemmede lov-
brytere. Felles for særreaksjonene var
at lovbruddet måtte være av alvorlig
art og at der måtte være en høy risiko
for gjentagelse av lignende lovbrudd,
og dermed behov for å beskytte sam-
funnet.

Sentral fagenhet ble opprettet som en
nasjonalt tiltak med egen sikkerhetsav-
snitt og servicefunksjon.

Sikkerhetsavsnittet ivaretar samfunns-
vernet i de tilfeller hvor det ikke er
etablert et tilstrekkelig samfunnsvern
og tjenestetilbud lokalt. Så snart loka-
le tjenester er etablert, vil fagenheten
videreføre tvungen omsorg utenfor
sikkerhetsavsnittet, og fortrinnsvis der
hvor den dømte har sin hjemhørighet.
Sikkerhetsavsnittet har 5 sengeplasser
og anslagsvis 1-2 personer blir årlig
dømt til tvungen omsorg.

Nøkkeltall, historikk, motiver

Ved avviklingen av sikring og over-
gangen til tvungen omsorg i 2002 var
27 personer med psykisk utviklings-
hemming under sikringsdom. Etter at
det nye lovverket med tvungen omsorg
har eksistert i 4½ år, var det i juli 2006
17 personer dømt til tvungen omsorg.
12 av de 17 dommene er konvertert fra
sikring, dvs. risiko for tilbakefall er fra

År	Ny sak	Konvertering	Antall dom
2002	2	4	6
2003	-	2	2
2004	1	2	3
2005	1	3	4
2006	1	1	2
Total	5	12	17

Tabell 1: Nye dommer til særreaksjonen
tvungen omsorg

domstolen vurdert som så høy at be-
slutning om dom til tvungen omsorg er
fattet som alternativ til domsavvikling
ved endt sikringsdom. Av de 17 dømte
3 er kvinner og 14 menn.

Type kriminalitet de ble dømt til særre-
aksjonen er:

ildspåsettelse	3
sedelighet	6
voldskriminalitet	8

Pr. juli 2006 var 6 av 17 saker brakt til
opphevet av domstolen.

Forskjellen på gammel og ny ordning

Ny ordning (tvungen omsorg) skiller
seg fra gammel ordning (sikring) på
tre vesentlige områder:

1. Utviklingshemmingen må være
udiskutabel (lovverket stiller krav
til IQ under 55).
2. Administrasjon av dommene er
overført fra lokal kriminalomsorg
til sentral (nasjonal) fagenhet med
spesialkunnskap på utviklingshem-

ming og kriminalitet. Den sentrale
fagenheten består av et sikkerhets-
avsnitt på Brøset, Trondheim og
service-/kontrollfunksjon overfor
dømte som soner dommen lokalt.

3. Lovverket sikrer ens praksis (alle
dommene er av tre års varighet,
med mulighet for å begjære opphør
av dom hvert år).

Betydning for den dømte

Det nye lovverket stiller krav til en
rekke tiltak for at dom til tvungen
omsorg skal gi et annet innhold enn
øvrige straffereaksjoner som ma. feng-
sel og samfunnsstraff. Det er gitt krav
om at materiell levestandard skal være
god, tilgang på nødvendige helse- og
habiliteringstjenester, et rikt aktivites-
tilbud samt behandling for de proble-
mene som lå til grunn for lovbruddet
personen er dømt for. Sikkerhet og
samfunnsvern utgjør imidlertid det
bærende elementet i særreaksjonen, og
vil alltid være styrende for det øvrige
innholdet.

Tilknytning til Psykisk helsevern

Sentral fagenhet er knyttet til spesialisthelsetjenesten. I praksis er ansvaret for den dømte overført fra kriminalomsorg til helsetjenesten, noe som medfører at nye faggrupper vurderer situasjoner og behov fra et helseperspektiv, mer enn fra et sikkerhetsperspektiv alene. Erfaringer viser at 85% av alle personene dømt til tvungen omsorg siden 2002 har minst en diagnostiserbart psykisk lidelse etter ICD-10 diagnosesystemet. Diagnostisering og behandling av psykiske lidelser har derfor vært en betydelig oppgave for sentral fagenhet.

Habiliteringsperspektivet

Sentral fagenhet står profesjonelt i nær tilknytning til spesialisthelsetjenestens

habiliteringstjenester. Dette betyr at mye av tenkningen der helhet og varighet i tjenestetilbudet veier tungt.

Normalisering og integreringstenkingen er også viktig. I Norge har det vært et sterkt fokus på tvangsinngripen i omsorgsarbeide. For personer med dom til tvungen omsorg er det gitt retningslinjer når anvendelse av tvang blir nødvendig. Tabell 2 gir oversikt over psykiske og somatiske lidelser i utvalget av 17 domfelte styrrelse.

Kontrollkomisjon

Det er opprettet en egen kontrollkomisjon med ansvar for alle psykisk utviklingshemmede som dømmes til tvungen omsorg. Kontrollkomisjonen fører tilsyn både innen Fagenhetens

sengepost og med de etablerte tiltak utenfor Fagenheten.

Kontrollkomisjonens virksomhet er etter Fagenhetens vurdering av avgjørende betydning for ivaretagelse av rettssikkerhet for de dømte. Den bidrar også til styrking av de eksterne tiltakenes og Fagenhetens utvikling.

Endringsarbeid/faglig innhold

Fagenheten er ikke et oppbevaringssted. De norske lovreglene pålegger særlig plikt til å søke å få inngått avtale for gjennomføring utenfor Fagenheten. Behandling, habilitering og rehabilitering skal igangsettes i Fagenhetens sikkerhetsnivå og videreføres i de eksterne tiltak. Adekvat behandling for å forbygge eller redusere farlighet og videre ny kriminalitet er av avgjørende betydning.

Faglig innhold ved opphold i Fagenheten

På overordnet nivå har vi Husordensregler som Kontrollkomisjonen er orientert om og som den fører tilsyn med. På gruppenivå anvendes det ART (Aggression Replacement Training) som vi har organisert som et utviklingsprosjekt og som har frivillig deltakelse fra den dømte. På individuelt nivå har vi de medisinske tiltak som innebærer utredning og behandling.

Medisinske og psykiatriske utredninger samt behandlinger gjennomføres både mht europeiske, amerikanske og kanadiske guidelines, som er evidens- og konsensusbaserte, og mht til evidensbaserte Cochrane Databaser og andre review-artikler.

Risikovurderinger gjøres med hjelp av standardiserte sjekklister som HCR-20

PSYKISKE LIDELSER	SOMATISKE LIDELSER
3 Psykose lidelser	4 Cerebrale lidelser
1 Schizofreni	2 Epilepsi
1 Paranoid psykose	1 Tuberøs sklerose
1 Organisk paranoid lidelse	1 Infantil CP
7 Personlighetsforstyrrelser	3 Muskel-Skelett lidelser
2 Dyssosial	1 Deformitet
2 Ustabil	2 Artrose
1 Paranoid	1 Hjerte-kar lidelser
2 Organisk	1 Høy blodtrykk
3 Ruslidelser	10 Andre
2 Alkoholavhengighet	2 Diabetes mellitus
1 Stoffavhengighet	1 Sykelig overvekt
5 Seksuelle forstyrrelser	1 Sykelig undervekt
3 Pedofili	1 Ikke korrigerbart synsforstyr.
1 Psykoseksuell utv.forstyrrelse	2 Karies
1 Seksuell avvik	1 Vitaminmangel
1 Gjennomgripende utv.forstyrrelser	1 Helsefarlig drikkeinntak
1 Atypisk autisme	1 Fødtalt hydantoin syndrom

Tabell 2: Diagnostiserte psykiatriske og somatiske lidelser hos personer dømt til særreaksjonen tvungen omsorg siden 2002 (N=17)

og PCL-SV. Diagnostiseringen gjøres ifølge ICD-10.

Den obligatoriske utredningen omfatter journalgjennomgang, psykiatrisk intervju og observasjon, møte med tidligere miljøpersonale, observasjon på posten (miljørapporter), evaluering av medikasjon inkl. bivirkninger, somatisk US, blod- og urinprøver og senere evnetest v/ psykolog.

Den fakultative utredningen omfatter psykologiske screening tests (PIMRA, PAS-ADD sjekklister), genetisk testing og somatiske tilleggsundersøkelser.

Behandlingen er avhengig av indikasjon. Alle domfelte får et individuelt tilpasset miljøterapeutisk opplegg, mens medisineringen, psykologisk individualterapi og psykoedukasjon er fakultativ.

Alle domfelte blir vurdert i fht risiko og diagnoser inkl. revurdering av det juridiske hovedvilkåret "psykisk utviklingshemmet i høy grad".

Dette innebærer at både utredning, diagnostikk og behandling inkl. medikamentell behandling der hvor dette er nødvendig følges opp av spesialist i psykiatri. Sengeposten har også personell med helsefaglig kompetanse.

Vår informasjonsinnhenting vil innledningsvis foregå lokalt hvor vi henter inn journalopplysninger som kan være av verdi for tilretteleggingen av oppholdet i sengeposten. Sammen med rettsdokumentene er dette materiale svært viktig for å få en tidlig og nødvendig forståelse.

Hjelpeverge er ofte ikke oppnevnt før

dom. I slike tilfeller begjærer Fagenheten oppnevning av hjelpeverge.

Kontakt og informasjonsinnhenting fra nærperso-ner, oftest pårørende, inngår i dette innledende arbeidet.

Faglig innhold utenfor Fagenheten

Fagenheten har etablert kvalitetssikringsrutiner som gjelder for alle tiltak, samt bygget opp faglige nettverk mellom tiltak under tvungen omsorg.

Når sengepostens oppgaver skal initiere et godt tiltak under tvungen omsorg, vil det lokale tiltaket få i oppgave å videreføre omsorgen. Denne videreføringen lar seg sikre gjennom forpliktende avtaler mellom Fagenheten og lokal avtalepart, men kanskje vel så viktig ved faste tilsyns- og veiledningsoppfølging fra Fagenheten. Dette er en oppgave som Fagenhetens fagteam ivaretar.

Fagkulturer vil ha lokale forskjeller som man må forholde seg til. Sentral fagenhet må i stor grad definere hvilke faglige kriterier som må ligge til grunn for tilstrekkelige tjenester under særreaksjonen tvungen omsorg. Fagenheten har likevel svært god erfaring med lokale instansers evne til å gi god omsorg under sikre rammer.

For å oppnå en felles forståelse av særreaksjonen tvungen omsorg innkaller Fagenheten stedlige ansvarlige til nettverksmøter to til tre ganger pr. år. Disse møtene er et forum for gjensidig informasjon og skoloring både mellom Fagenheten og det lokale tiltaket, men også mellom de lokale tiltakene.

Dette arbeidet er av avgjørende betyd-

ning ved et eventuelt opphør av særreaksjonen. Den dømte skal da ivaretas av kommunale tjenester og ressurser skal settes inn på bakgrunn av de føringene som ligger i lov om sosiale tjenester/lov om kommunehelsetjenester med mer.

Tilbakefallshindring

Gjennom et utstrakt samarbeid med hjemstedskommunen til den dømte allerede fra det tidspunktet dommen felles, søker Sentral fagenhet å legge grunnlag for en framtidig tilpasning av tjenester uten dom. I den grad det lar seg gjøre, vil fagenheten etablere soningen av dommen ved hjemstedet til den dømte. Her vil det bli arbeidet aktivt for å etablere relasjoner og livsinhold som motvirker fremtidige lovbrudd. Dessuten blir det lagt stor vekt på å bygge et kompetansenettverk lokalt som kan tilføre nødvendig rehabilitering, og som kan lette overgangen til frihet etter dom. Der hvor hjemkommunen nekter etablering har Fagenheten adgang til å benytte private institusjonsløsninger. Sentral fagenhet utarbeider rapport til påtalemyndigheten hvor arbeids- og fritids- behandlingstilbud blir synliggjort og gir vurderinger og anbefalinger for håndtering i tilfelle særreaksjonen skal opphøre. I tillegg alle slike rapporter inkluderer en risikoutredning og gir anbefalinger for håndtering av risiko innenfor gjeldende sivil lovgivning. Dette skal bidra til at påtalemyndighet kan vurdere om samfunnet er tilstrekkelig beskyttet med anvendelse av sivilt lovverk (lov om sosiale tjenester inkl. tvangsanvendelse gjennom kpa. 4a, lov om psykisk helsevern, lov om kommunale helsetjenester med mer) eller om saken skal tilbake til domstolene for en ny anvendelse av særreaksjonen.

Åben anbringelse

Af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for Psykiatri og
Udviklingshæmning

Vestergård er en institution af flere for domsanbragte, der ligger på Djursland i det østjyske. Det er en åben institution for domsanbragte, hvor der bor fem mennesker, der alle er anbragt, fordi de er dømt til det. Lillian Skov, der er pædagogisk leder og Lykke Tidemand Nielsen, der er pædagog på Vestergård, fortæller: "Vi er altid to på arbejde, og Vestergård er den af vores institutioner med de mest "hårdtslående" kriminelle. Vores pædagogiske udgangspunkt er, at vi skal finde beboernes ressourcer, det de har lyst til, og det de er gode til. Deres liv har bestået af at fokusere på det dårlige i livet og på at overleve".

Fra hård tone til menneskelig forståelse

På Vestergård har man i to og et halvt år været i en forandringsproces. Der var engang hvor man troede, at det var vigtigt at være en hård pædagog for at opnå respekt overfor de domsanbragte. Den tid er forbi, og pædagogerne på

Vestergård går ind for, at man skiller adfærden fra personen og tager hensyn til, at de domsanbragte er mennesker med behov for succes i livet, både socialt og følelsesmæssigt. Lillian Skov fortæller: "Det er vigtigt, at vi som pædagoger er utrolig rummelige overfor beboerne på Vestergård. For dem er det vigtigt, at de grundlæggende kan mærke, at vi respekterer og tror på dem, tror på at de kan og vil noget. Vores pædagogiske arbejde bygger på, at vi igennem relationer påvirker dem og derigennem lærer beboerne en adfærd, der er respektfuld både overfor dem selv, men naturligvis også overfor andre".

Lillian Skov fortsætter: "Vi har haft to hårde år, hvor vi har forandret den grundlæggende holdning her på Vestergård. Det pædagogiske arbejde bygger på relationer. Lykke Tidemand siger: "Vi viser beboerne respekt og yder omsorg for dem. Vi vil gerne give dem tryk ved at vise, at vi i vores relationer til beboerne er seriøse, og de kan regne med os. Det betyder også, at de kan have tillid til, at vi støtter dem i deres udvikling og er ærlige og gennem respekten for dem også ind imel-

lem fortæller dem de ting, der ikke er så behagelige".

Det gode liv

Tommy er 33 år gammel og beboer på Vestergård. Tommy har boet på institution en stor del af sit liv, han har lidt af taleproblemer og opholdt sig på taleinstituttet, men indimellem har han også boet hjemme. Tommy kom på Vestergård som led i en længere institutionskarriere som domsanbragt. Tommy mener selv, at han i sin tid satte ild på, fordi han ville have hjælp og ikke kunne finde ud af at bede om hjælp. Dommen var ikke til at komme udenom. Da sagen startede, nægtede Tommy Andersen at have noget med sagen at gøre, men han fældede sig selv ved at have efterladt beviser, der pegede på ham.

Han blev dømt til anbringelse på Bakkebo, en afdeling på Sødissbakke i Mariager. Han fik en tidsubestemt dom. Statsadvokaten skulle en gang om måneden tage stilling til udgang, og hvis Tommy var stukket af, skulle statsadvokaten også afgøre, om der skulle ske yderligere sanktioner. Tommy Andersen søgte i halvandet år om at blive flyttet fra Sødissbakke, han fortæller: "Jeg havde en dårlig kæreste, og der var en pædagog, jeg ikke kunne sammen med, derfor ville jeg gerne flytte".

Tommys ophold på Vestergård har været en succes. For et halvt år siden blev Tommys dom ændret til en tilsynsdom, der betyder, at Tommy nu kan færdes friere.

"Det har været godt for mig at få hjælp på en institution. Der var mange ting, jeg ikke kunne finde ud af. Jeg har lært at gå udenom de slemme drenge og få

”ordentlige” venner eller have venner, der er pæne unge mennesker. Jeg har ikke talt med psykologer, dem har jeg ikke meget fidus til, jeg synes ikke, de har vist mig respekt. Jeg har haft en kontaktperson, som jeg har brugt rigtig meget. Min kontaktperson tog med mig ind til FALCK, hvor jeg fik en praktikplads, hvor jeg har været i to år. Jeg har også startet mit eget bilvaskfirma, så kan personalet få vasket deres bil meget billigt. Det har været vigtigt for mig at få hjælp til en overskuelig hverdag, for der skal egentlig ikke så meget til, før jeg selv føler tingene bliver uoverskuelige. Jeg tror, det er vigtigt, at der findes institutioner, hvor man kan blive hjulpet,” fortæller Tommy.

Fremtidsdrømme

”Jeg vil rigtig gerne have en lejlighed, hvor jeg kan få støtte til de ting, jeg har det lidt svært med. Et sted hvor jeg

kan leve i fred og ro, måske få en kæreste, men de søde piger hænger ikke på træerne,” siger Tommy. Han vil også gerne dyrke de interesser, han har fået, imens han har boet på Vestergård. Tommy maler postkort og samler på gamle danske film, og han har også fået genetableret kontakter til sin familie, som han ser jævnlige, men

det er ikke alle Tommy har tillid til, så dem han har kontakt til bliver valgt med omhu.

Ved hjælp af pædagogisk indsats har Tommy været i stand til at ændre kurs i livet, og nu vælger det der er godt for ham selv, men som også gør, at han er i stand til at have et bedre forhold til sine omgivelser.

Kursus

Aldring og demens hos udviklingshæmmede

Center for Oligofrenipsykiatri afholder kursus om aldring og demens hos udviklingshæmmede.

Undervisere er forstander Rose Olsen og afdelingslæge Ulla Jacobsen.

Kurset holdes
TORSDAG 15. MARTS 2007,
klokken 9-16 i Århus på Psykiatrisk
Hospital i Risskov.

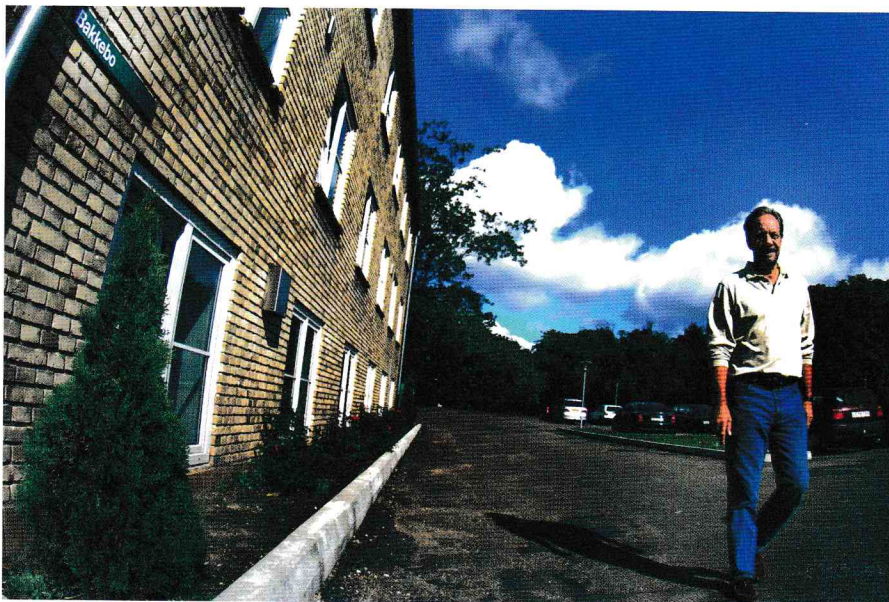
Interesserede kan henvende sig til:

Dorte Eifer
Center for Oligofrenipsykiatri
Skovagervej 2
8240 Risskov
telefon: 77892977
email: dorte@oligo.dk

På vej mod regionerne

Sødisbakke kan blive et stort center

Af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

I sidste nummer af VIPU - Viden fortalte vi om den nye kommunalreforms konsekvenser for boinstitutionen Sølund i Skanderborg. Denne gang har vi besøgt boinstitutionen Sødisbakke ved Mariager fjord. I Mariager havde man en folkeafstemning der afgjorde, at Sødisbakke skal tilhøre region Nord.

Midlertidig konstitueret

Regnar Møller var midlertidig konstitueret forstander på Sødisbakke, da ViPU-Viden talte med ham. (Han er til daglig forstander på Hadsten Bo- og aktivitetscenter). Vi spurgte ham hvilke tanker, han har gjort sig om Sødis-

bakkes situation på vej mod de nye regioner.

Regnar mener, at det havde været bedre for Sødisbakke, at man havde tilhørt region Midtjylland, i og med at Sødisbakke er mere orienteret mod region Midtjylland, hvilket da også viser sig ved, at de fleste beboere er hjemhørende i region Midtjylland. Den største fare Regnar Møller kan få øje med det nye regionale tilhørsforhold er, at Århus Amt har givet gode tilbud til udviklingshæmmede og dermed har stor erfaring med tilbud til denne gruppe mennesker. I region Nord derimod er man ikke så velkendt

med at etablere tilbud til de udviklingshæmmede, og måske har man heller ikke den ekspertise, som Århus amt har opbygget efter mange års arbejde for udviklingshæmmede mennesker. "Det positive kan være, at Sødisbakke kan blive et stort center, der har mange forskellige tilbud til udviklingshæmmede mennesker med specielle handicaps, f.eks. demente, autister, domsanbragte o.s.v. Det betyder, at vi skal højne den faglige ekspertise, altså putte penge i faglig udvikling. Det vil være rigtig godt for Sødisbakke. Sådant som det er nu, er der ikke penge til at udvikle fagligheden", siger Regnar Møller.

Renovering

I øjeblikket er Sødisbakke i gang med en stor renovering, idet der skal bygges 44 nye lejligheder, og de gamle rammer vil blive renoveret, så man er fysisk klar til forandringer. Sødisbakke har 117 beboere og ca. 250 ansatte. For at man kan gennemføre en forandring til en virkelig faglig specialinstitution, kræver det, at der er overensstemmelse mellem det man siger, og det man gør - og der skal være en stærk ledelse, der kan gå i front, mener Regnar Møller.

En anden fare Regnar Møller kan få øje på er, at kommunerne får så travlt med deres egne problemer, at det bliver vanskeligt med et samarbejde på tværs af kommunerne. Netværkene for samarbejde bliver helt anderledes. Så bliver det måske de udviklingshæmmede, der ikke bliver tilgodeset i de nye systemer, og parolen vil måske komme til at hedde: "Hvor billigt kan vi gøre det?".

Ny forstander på Sødisebakke

Af fotojournalist Hanne Engelstoft, Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

Sødisebakke har den 12. juni i år fået en ny forstander, Klaus Persson, der tidligere har arbejdet med misbrugere og tidligere har fungeret som viceforstander på Sødisebakke. For nogle måneder siden havde VIPU-Viden en snak med konstitueret forstander Regnar Møller angående Sødisebakkes situation i forhold til fremtiden og placeringen i region Nord. Regnar Møllers udtalelser kan du læse på den foregående side.

På vej mod region Nord

Retfærdigvis spørger vi nu Sødisebakkes nye forstander, hvad han mener om institutionens fremtid under den nye region.

"Måske var det mest hensigtsmæssigt, at Sødisebakke blev placeret i region Midtjylland, men på den anden side er der noget positivt i, at vi i region Nord får særstatus, fordi vi er den eneste institution af den type i region Nord. Vi har haft et møde med den nye region på et meget overordnet plan, men mødet var meget positivt. Region Nord er en forholdsvis lille region, så Sødisebakke bliver jo et flagskib på området, og det kan jeg kun se som noget positivt," siger Klaus Persson. Klaus er enig med Regnar Møller i, at Sødisebakke får som hovedopgave at varetage meget specialiserede opgaver. Bakkebo er for domsanbragte.

Vores tema i dette nummer handler om domsanbragte, og på Sødisebakke findes en afdeling for domsanbragte med plads til 8 beboere og et personale på 14 personer.

Klaus Persson siger: "I øjeblikket har jeg individuelle samtaler med personalet på Bakkebo, og alle er meget glade for at være på Bakkebo og arbejde med de domsanbragte beboere. På Bakkebo foregår en struktureret relationsorienteret pædagogik. Vi taler om at lave en udviklingsplan, fordi det ser ud til, at der bliver flere udviklingshæmmede kriminelle i fremtiden.

Arbejdet med de domsanbragte på Bakkebo kræver et personale, der består af en type mennesker, der hviler i sig selv, og har et overbevisende ego. Med det menes ikke, at man skal være en bralrerøv, men beboerne på denne afdeling skal være klar på den person de møder, det kan jo godt være en stille og rolig person, der bare er meget tydelig i sin omgangsform" fortæller Klaus Persson og fortsætter:

"Nogle beboere på Bakkebo spørger:

"Hvad skal jeg gøre for at komme væk

fra Bakkebo?" Det fortæller vi dem så. Det kan være, de skal have et langt stabilt forløb, hvor de ikke laver noget kriminelt, hvor de også selv tager initiativ, og hvor de deltager i "sunde" aktiviteter".

Beboerne på Bakkebo adskiller sig på mange måder fra resten af klientellet på Sødisebakke. "De mennesker der er på Bakkebo, kan udføre funktioner på Sødisebakke. Det er til gavn for dem selv, men også en gevinst for institutionen. Vi har en, der har hjulpet til i teknisk afdeling, en anden hjælper til med beboerne på en af vores afdelinger, en har bygget sit eget hus, og en har kørekort. Bakkebo er en afdeling, der er en gevinst for resten af institutionen," mener den nye forstander.

Klaus Persson har været fungerende forstander i fire måneder, vi glæder os til på længere sigt at høre mere til Klaus Persson og hans visioner for Sødisebakke.

Klaus Persson

The International Association for the Scientific Study of Intellectual Disabilities

Bro mellem videnskab, politik og praksis

Af fotojournalist Hanne Engelstoft
Videnscenter for Psykiatri og Udviklingshæmning

I åbningstalen til den anden europæiske IASSID konference, blev sagt, at man på denne konference gerne ville give deltagerne mulighed for at bygge bro mellem videnskab, politik og praksis. Konferencens overskrift var netop "at bygge bro".

IASSID's præsident opfordrede konferencens deltagere til at udnytte muligheden ved at være samlet i Maastricht til at udveksle viden og erfaring og "bygge bro" mellem de europæiske lande. Den opfordring blev taget alvorligt. Til de mange foredrag i pauserne udenfor conferencecenteret, ja overalt var der snak og summen på mange forskellige europæiske sprog. Emnerne på kongressen var mange. Ulla Jacobsen, afdelingslæge på Oligofreniklinikken og jeg selv, valgte at deltage i de foredrag der handlede om kriminelle udviklingshæmmede, fordi temaet for dette nummer af VIPU netop er "kriminelle udviklingshæmmede".

Kriminelle udviklingshæmmede sættes i fængsel

I England, nærmere betegnet Bristol, har flere forskere lavet undersøgelser, der viser, at man i England har et stigende antal udviklingshæmmede kriminelle placeret i de engelske fængsler. Tony Holland var en af disse forskere, der i gennemgangen af en række undersøgelser beviste, at tendensen til at fængsle udviklingshæmmede kriminelle stiger. Han mener, at det engel-

ske samfund har et problem, hvis ikke man begynder at behandle udviklingshæmmede kriminelle ud fra etiske hensyn.

Det skal nævnes, at man i England til forskel fra Danmark har mange graduerede muligheder for at anbringe mennesker under sikring. Det skal også nævnes, at det spiller en væsentlig rolle at den engelske lovgivning på straffeområdet er meget anderledes end den danske.

Undersøgelser af udviklingshæmmede kriminelle

I England har man et system der kaldes, high security, høj sikring, lower security, lavere sikring, low security, mild sikring og det vi herhjemme vil kalde behandling, som består af overvågning af personale.

I England ser man anderledes på det "at låse" døre. Man har ikke nær så høje etiske regler omkring begrebet "låste døre", som vi kender til det her i Danmark.

En af de engelske oplægsholdere fortalte, at den engelske kultur har det meget svært med, at folk begår fejl. Det er sådan, at helvede bryder virkelig løs, hvis man begår fejl, og den straf man bliver tildelt for at have begået fejl er ikke til at ændre.

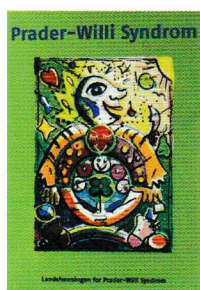
I oplæggene om kriminelle udviklingshæmmede deltog folk først og fremmest fra England en enkelt repræsentant fra Scotland, men også fra Australien blev der holdt oplæg. Det

var dog meget enslydende oplæg, der henviste til, at alle steder ses en stigning af fængslede udviklingshæmmede kriminelle. Det nye er, at der også i denne gruppe ses et stigende antal kvinder, men formen af kriminaliteten har også taget en drejning. Der findes nu i modsætning til tidligere også stoffer blandt de kriminelle udviklingshæmmede.

John Tayler fortalte at i hver af de grupper der behandler kriminelle udviklingshæmmede, kan de fortælle at uanset hvilken gruppe de kriminelle udviklingshæmmede hører til, high security eller low eller en af de andre sikkerheds grupper, er det gældende at 50% af dem har en dom for seksuelle overgreb.

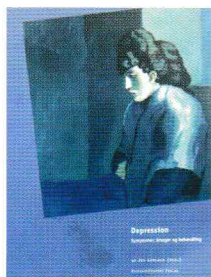
Da jeg efter foredragene fik en snak med en af de engelske forskere, udtrykte jeg begejstring for den forskning der foregår på området kriminelle udviklingshæmmede, det er jo ikke noget vi kender til i Danmark. Svaret blev noget i retning af: "I England har vi store forskningsmæssige traditioner, men desværre er traditionerne ikke lige så store, når det drejer sig om at handle ud fra det forskningen fortæller os".

I Danmark har vi jo mentalundersøgelser der gerne skulle sikre, at de udviklingshæmmede ikke sidder i de danske fængsler, men er i behandling på de institutioner der er specialister i kriminelle udviklingshæmmede.

Prader-Willy Syndrom
Udgivet af Landsforretningen
for Prader-Willy Syndrom
112 sider - Kr. 75,00 (+ forsendelse)
Kan bestilles på hjemmesiden:
www.prader-willy.dk eller på
tlf.: 45819905.

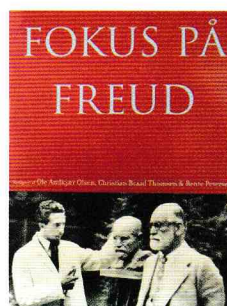
Bogen giver for første gang på dansk en samlet beskrivelse af det sjældne handicap Prader-Willy Syndrom. Syndromet og dets mange forskellige aspekter beskrives udførligt i et sprog, der henvender sig til den alment interesserede læser. Bl.a. beskrives hvordan syndromet opstår genetisk og helbredsmæssige forhold. Derudover berører bogen også emner som kost og ernæring, adfærd og psyke samt pædagogiske og sociale forhold.

Jes Gerlach
*Depression. Symptomer,
årsager og behandling.*
313 sider - Kr. 200,00
PsykiatriFondens Forlag

Bogen indeholder den nyeste viden om depression - om de forskelligartede symptomer, social-psykologiske og biologiske årsager samt forebyggelse og behandling. Det er blandt andet hensigten med bogen at ruste mennesker til at handle hurtigt og målrettet, hvis depressionen viser sig, det være hos sig selv, et familiemedlem, en kollega eller en nabo - eller hos en klient eller patient.

Figur 1: De norske særreaksjonsreglene etter 2002

Fokus på Freud
Red. Ole Andkjær Olsen,
Christian Braad Thomsen &
Bente Pedersen
Hans Reitzels Forlag.
335 sider - Kr. 325,00

Freud forandrede vores menneskesyn med sin understregning af det ubevidstes og driftslivets betydning. Denne antologi præsenterer Freud på en anderledes måde. Med udgangspunkt i udvalgte Freud-tekster har en lang række danske fagfolk skrevet hvert et essay, der på en personlig måde belyser Freuds historiske og aktuelle betydning.

”Udlægninger - 15 vinkler på handicapindsatsen i Århus Amt 1980 - 2005” består af artikler forfattet af tilbuddenes ledere og medarbejdere, de pårørende, handicaporganisationerne og formanden for Århus Amts Psykiatri- og Handicapudvalg. Velfærdsudviklingen og holdningsændringer i samfundet har forandret handicappedes livsvilkår betydeligt. Udviklingen i de 25 år har

blandt andet gjort sig gældende indenfor områder som menneskesyn, pædagogik, ressourcer og de fysiske rammer. Bogen er på 89 sider med mange illustrationer og kan downloades fra Århus amts hjemmeside www.aaa.dk eller bestilles for kr. 50,00 på email: lsc@ag.aaa.dk

”Livshistorier - 10 portrætter af udviklingshæmmede” er en autentisk og ligefrem beskrivelse af livsvilkår og livsudfoldelse for 10 handicappede mænd og kvinder i alderen 24 - 86 år. Set med den handicappedes eget perspektiv fortælles om opvækst, familieforhold, ophold på store centralinstitutioner og ændrede vilkår med udviklingen mod mere moderne tilbud. Bogen er på 96 sider med flotte illustrationer fra Atelier Karavana og kan downloades fra Århus amts hjemmeside www.aaa.dk eller bestilles for kr. 50,00 på email: lsc@ag.aaa.dk

ViPU Viden

Center for Oligofrenipsykiatri
ønsker alle vore læsere af Vipu Viden et rigtig godt efterår

Center for Oligofrenipsykiatri
Skovagervej 2 · 8240 Risskov · Telefon 77 89 29 90 · www.oligo.dk